

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/211882>

Please be advised that this information was generated on 2020-11-26 and may be subject to change.

Zittenblijvers en verwezen leerlingen in het cohortonderzoek COOL5-18

Tineke Paas | Lia Mulder | Jaap Roeleveld

ZITTENBLIJVERS EN VERWEZEN LEERLINGEN IN HET
COHORTONDERZOEK COOL⁵⁻¹⁸

Zittenblijvers en verwezen leerlingen in het cohortonderzoek COOL⁵⁻¹⁸

Tineke Paas & Lia Mulder (ITS)
Jaap Roeleveld (Kohnstamm Instituut)

ITS, Radboud Universiteit Nijmegen

De particuliere prijs van deze uitgave is €10,00
Deze uitgave is te bestellen bij het ITS, 024 - 365 35 00.
Foto omslag: Nationale Beeldbank

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK DEN HAAG

Paas, Tineke.

Zittenblijvers en verwezen leerlingen in het cohortonderzoek COOL⁵⁻¹⁸. Tineke Paas,
Lia Mulder & Jaap Roeleveld - Nijmegen: ITS / Amsterdam: Kohnstamm Instituut
ISBN 978 90 5554 457 8
NUR 840

ITS-Projectnummer: 34001328

© 2013 ITS, Radboud Universiteit Nijmegen /Kohnstamm Instituut Amsterdam

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het ITS van de Radboud Universiteit Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Voorwoord

In het schooljaar 2007/08 is, als voortzetting van de vroegere PRIMA- en VOCL-cohorten, een nieuw cohortonderzoek gestart. Dit onderzoek, COOL⁵⁻¹⁸ genoemd, volgt leerlingen van 5 tot 18 jaar in hun schoolloopbaan door het primair en voortgezet onderwijs en het mbo. In het primair onderwijs zijn leerlingen uit de groepen 2, 5 en 8 van circa 550 scholen bij het onderzoek betrokken. Bij deze leerlingen worden om de drie jaar toetsen en vragenlijsten afgenomen om hun prestatieniveau te meten en hun niet-cognitieve vaardigheden vast te stellen.

Er zijn drie ronden van gegevensverzameling gepland: in 2007/08, 2010/11 en 2013/14. De onderzoeken in 2007/08 en 2010/11 zijn inmiddels afgerond. De meeste leerlingen die 2007/08 aan het onderzoek hebben meegedaan, hebben in 2010/11 opnieuw deelgenomen: de groep 2-leerlingen uit 2007/08 zaten inmiddels in groep 5, de groep 5-leerlingen in groep 8. Door uitval van scholen, verhuizingen, zittenblijven en verwijzing naar het speciaal (basis)onderwijs zijn lang niet alle leerlingen teruggevonden. Deze leerlingen zijn via het onderwijsnummerbestand alsnog getraceerd en getracht is om bij de nieuwe school informatie over de prestaties en enkele niet-cognitieve vaardigheden op te vragen.

In dit rapport wordt aandacht besteed aan deze ‘verdwenen’ leerlingen. De prestaties en niet-cognitieve vaardigheden van zittenblijvers en verwezen leerlingen worden met elkaar vergeleken en afgezet tegen het niveau van leerlingen die onvertraagd zijn doorgestroomd.

Het COOL⁵⁻¹⁸-onderzoek in het basisonderwijs is een samenwerkingsproject van het ITS (Radboud Universiteit Nijmegen) en het Kohnstamm Instituut (Universiteit van Amsterdam).

Tineke Paas, Lia Mulder (ITS, Radboud Universiteit Nijmegen)
Jaap Roeleveld (Kohnstamm Instituut)

Inhoud

Voorwoord	v
1 Koppeling COOL-1 en COOL-2	1
1.1 Inleiding	1
1.2 De koppeling aan het BRON-bestand	2
1.3 Ontwikkelingen tussen COOL-1 en COOL-2	4
2 Toetsscores en leerlingprofielen COOL-1 (schooljaar 2007/08)	11
2.1 Inleiding en respons	11
2.2 De taal-, lees- en rekentoetsen in COOL-1	12
2.2.1 De prestaties in groep 2	12
2.2.2 De prestaties in groep 5	14
2.2.3 Analyses van toetsscores	17
2.3 Het leerlingprofiel COOL-1	18
2.3.1 De leerlingprofielen in groep 2	19
2.3.2 De leerlingprofielen in groep 5	22
2.3.3 Analyses van de leerlingprofielen	26
3 Toetsscores en leerlingprofielen COOL-2 (schooljaar 2010/11)	29
3.1 Inleiding en respons	29
3.2 De taal- lees- en rekentoetsen in COOL-2	30
3.2.1 De prestaties van leerlingen afkomstig uit groep 2	30
3.2.2 De prestaties van leerlingen afkomstig uit groep 5	33
3.2.3 Analyses van de toetsscores	36
3.3 Het leerlingprofiel COOL-2	37
3.3.1 De leerlingprofielen van leerlingen afkomstig uit groep 2	38
3.3.2 De leerlingprofielen van leerlingen afkomstig uit groep 5	41
3.3.3 Analyses van leerlingprofielen	44
4 Samenvatting	47

1 Koppeling COOL-1 en COOL-2

1.1 Inleiding

In COOL⁵⁻¹⁸ worden om de drie jaar gegevens verzameld over leerlingen in de groepen 2, 5 en 8 van circa 550 basisscholen. Op basis van de toetscores van de leerlingen voor de vakken taal, rekenen en lezen wordt de cognitieve ontwikkeling in kaart gebracht. Verder wordt via vragenlijsten bij leerlingen en leerkrachten informatie opgevraagd waarmee de (psycho)sociale ontwikkeling van leerlingen wordt gevolgd. Daarnaast wordt via de school en via de ouders informatie ingewonnen over de (gezins)achtergrond van de leerlingen. De eerste meting van COOL⁵⁻¹⁸ heeft in schooljaar 2007/08 plaatsgevonden; de tweede in 2010/11. De derde meting staat gepland voor schooljaar 2013/14.

De leerlingen die bij de eerste COOL-meting betrokken zijn geweest, worden in hun verdere schoolloopbaan gevolgd. De meeste leerlingen die in groep 2 of 5 aan de eerste meting van COOL⁵⁻¹⁸ hebben deelgenomen, zijn drie jaar later bij de tweede meting in groep 5 en 8 teruggevonden¹. Een deel van de kinderen is in de tussentijd echter ‘verdwenen’. De belangrijkste reden is dat een school niet meer mee wilde doen met het onderzoek. Daarnaast gaat het om kinderen die a) op dezelfde school zijn blijven zitten of een klas hebben overgeslagen, b) naar een andere basisschool zijn gegaan of c) naar speciaal (basis)onderwijs zijn verwezen.

Het doel van COOL is om de schoolloopbanen en prestaties van *alle* leerlingen waar het onderzoek mee is gestart in kaart te brengen. Zonder de zwakker presterende leerlingen (en enkele snellere) is het beeld immers niet compleet. Daarom zijn in een aparte dataverzamelingsronde alsnog gegevens over deze ‘verdwenen’ leerlingen opgevraagd.

Voorafgaand aan deze aanvullende dataverzameling zijn de leerlingen getraceerd door het COOL-bestand aan het onderwijsnummerbestand van het CBS te koppelen. In het onderwijsnummerbestand, tegenwoordig BRON-bestand geheten (BRON = Basisregister Onderwijs), staat informatie over de school en het leerjaar waarin leerlingen in het meest recente schooljaar zitten. Op basis van het gekoppelde bestand kon worden vastgesteld op welke school en in welke groep de leerlingen zaten die

¹ De leerlingen die bij de eerste meting in groep 8 zaten, zijn inmiddels naar het voortgezet onderwijs gegaan. Omdat het in dit rapport alleen over het basisonderwijs gaat, blijft deze groep hier buiten beschouwing.

wel aan COOL-1 hadden meegedaan, maar in COOL-2 ontbraken. Daaruit kon worden afgeleid wat de reden was van het feit dat een aantal leerlingen bij COOL-2 niet meer waren aangetroffen, en konden de drie bovengenoemde groepen (doubleren, schoolwisseling naar reguliere basisschool of verwezen naar het speciaal (basis)onderwijs) worden geïdentificeerd.

Het is de eerste keer dat in cohortonderzoek in het basisonderwijs gebruik kon worden gemaakt van gegevens uit het BRON-bestand. Daarom wordt hieronder eerst ingegaan op de procedure en het resultaat van de koppeling. Vervolgens wordt de groep ‘verdwenen’ leerlingen beschreven naar omvang, achtergrondkenmerken, prestatieniveau en niet-cognitieve aspecten.

1.2 De koppeling aan het BRON-bestand

Bij de tweede COOL-meting hebben 553 deelnemende basisscholen gegevens verstrekt over hun leerlingen in de groepen 2, 5 en 8. In totaal ging het om bijna 38.000 leerlingen; een gemiddelde van 69 leerlingen per school in de drie jaargroepen samen. De leerlingen in groep 2 waren nieuw. Een groot deel van de leerlingen in groep 5 en 8 had drie jaar eerder in groep 2 en 5 aan het onderzoek meegedaan. Maar ongeveer de helft van de voormalige COOL-1 leerlingen werd bij COOL-2 niet teruggevonden. Dat komt vooral door de uitval van scholen en deels doordat leerlingen in de tussentijd waren blijven zitten, naar een andere basisschool waren gegaan of naar het speciaal (basis)onderwijs waren verwezen. Deze ‘verdwenen’ leerlingen worden in ieder geval via het Onderwijsnummer en zo mogelijk ook via de nieuwe school verder gevolgd.

Het onderwijsnummer is hetzelfde als het persoonlijke BSN-nummer dat elk kind bij de geboorte van de overheid krijgt. De scholen in Nederland verstrekken met behulp van dit nummer gegevens over de onderwijsloopbaan van alle leerlingen aan DUO (=Dienst Uitvoering Onderwijs). Die gegevens betreffen onder meer de school waar de leerlingen op zitten, de jaargroep, de score op de Eindtoets Basisonderwijs en het advies voor voortgezet onderwijs. De gegevens worden opgeslagen in het BRON-systeem dat wordt beheerd door het CBS. In het COOL⁵⁻¹⁸-onderzoek werken de onderzoeksinstituten en CBS samen en kunnen de BRON-gegevens ten behoeve van het onderzoek worden gebruikt. Omdat het privacygevoelige informatie betreft, zijn er speciale afspraken tussen het CBS en de onderzoeksinstituten gemaakt.

Het CBS heeft in december 2010 van de onderzoeksinstituten een bestand gekregen met 26.451 leerlingen die in schooljaar 2007/08 in de groepen 2 en 5 aan de eerste meting van COOL hebben deelgenomen (de leerlingen die bij de eerste meting in groep 8 zaten, waren inmiddels naar het voortgezet onderwijs gegaan).

In dit bestand waren de volgende gegevens opgenomen:

- voornaam, tussenvoegsel en achternaam;
- geboortedatum, geslacht;
- brincode en plaatsnaam van de school in 2007/08.

Op basis van deze gegevens heeft het CBS de betreffende leerlingen in de GBA-bestanden opgezocht (GBA=Gemeentelijke Basis Administratie). Vervolgens heeft het CBS de leerlingen een RIN-nummer toegekend (RIN=Random Identificatie Nummer), waarmee ze gekoppeld konden worden aan het BRON-bestand. Vanuit het BRON-bestand is informatie toegevoegd over de school waarop en het leerjaar waarin de leerling in schooljaar 2010/11 verbleef. Niet alle leerlingen konden worden geïdentificeerd en/of in BRON worden teruggevonden. Iets meer dan 11 procent van de leerlingen kon niet aan het BRON-bestand worden gekoppeld, omdat in de CBS-data de RIN ontbrak. Oorzaken daarvan waren bijvoorbeeld het ontbreken van een geboortedatum bij de COOL-leerlingen, fouten in de spelling van namen en dergelijke. Ongeveer 1 procent had wel een RIN, maar werd niet teruggevonden in het BRON-bestand. Dat lag vooral aan het feit dat BRON-PO nog niet optimaal was. In sommige gevallen was er iets anders aan de hand, bijvoorbeeld dat leerlingen inmiddels naar het buitenland waren vertrokken. Voor 87,8 procent van de leerlingen (=23.223 leerlingen) gingen beide koppelingen goed waardoor de informatie over school en leerjaar beschikbaar kwam.

Van deze 23.223 gekoppelde leerlingen bleek ruim 50 procent afkomstig te zijn van een school die niet meer aan het COOL-onderzoek mee wilde doen. Over de leerlingen op deze uitgevallen scholen hadden we geen informatie om onzuiverheden in koppeling en/of BRON-bestanden na te gaan. Dat gold wel voor de in totaal 10.491 gekoppelde leerlingen op scholen die zowel aan de eerste als de tweede COOL-meting hadden deelgenomen. De vergelijking tussen de informatie uit de tweede COOL-meting (het controlebestand) en de informatie uit het BRON-systeem brachten de volgende discrepanties aan het licht:

- Bij 126 leerlingen (1,2% van het controlebestand) was volgens het CBS-bestand sprake van een mutatie (overstap naar een andere school) terwijl de leerlingen volgens informatie uit de tweede meting van COOL nog op dezelfde school zaten. Nadere inspectie liet zien dat dit bij 4 scholen (totaal 78 leerlingen) te maken had met een verandering van BRIN-code (na fusie bv.). De leerlingen waren dus feitelijk niet overgestapt, alleen hun school had een andere code gekregen. Bij de overige 48 leerlingen (0,5% van het controlebestand) was er sprake van incidentele fouten in de mutatie. Mogelijke oorzaken waren: onjuiste identificatie bij CBS; overstap naar andere school die toch weer ongedaan is gemaakt; fouten in BRON.
- Bij 257 leerlingen (2.4% van het controlebestand) was volgens het CBS-bestand sprake van vertraging/versnelling, terwijl deze leerlingen bij de tweede COOL-

meting wel in de reguliere groep (5 of 8) bleken te zitten. Nadere inspectie liet zien dat een groot deel van deze leerlingen, in totaal 230 van de 257 leerlingen, op slechts 11 scholen zaten. Het lijkt erop dat voor deze scholen in het BRON-bestand gegevens van een schooljaar eerder waren opgenomen. Bij de overige 27 leerlingen zou het om incidentele fouten in BRON kunnen gaan, of om foute registratie binnen COOL.

Samenvattend: de koppeling tussen COOL-gegevens en BRON-gegevens is bij 86,6 procent van de leerlingen correct verlopen. Bij 13,4 procent is het niet goed gegaan: 12,2 procent van de leerlingen was niet koppelbaar en bij 1,2 procent is er achterhaalde of foutieve informatie aan de leerling gekoppeld.

1.3 Ontwikkelingen tussen COOL-1 en COOL-2

De geconstateerde fouten in het BRON-bestand zijn zoveel mogelijk gecorrigeerd op basis van informatie die bij COOL-2 van scholen is ontvangen. Ook een deel van de leerlingen die niet gekoppeld konden worden vanwege een ontbrekend RIN-nummer bleek wel aan COOL-2 mee te doen, waardoor ook van hen bekend is op welke school en in welke klas ze zaten. Het aandeel leerlingen dat niet is teruggevonden daalde daardoor naar 8.6%.

Vervolgens kon worden vastgesteld welke ontwikkelingen zich hebben voorgedaan na de eerste meting van COOL. In tabel 1.1 staat het overzicht daarvan, zowel voor de totale groep als uitgesplitst naar de leerlingen die bij de eerste meting van COOL in groep 2 respectievelijk groep 5 zaten.

Uit de tabel blijkt dat 80 procent van de teruggevonden leerlingen drie jaar na de eerste meting van COOL nog steeds op dezelfde school zit en daar zonder doubleren de schoolloopbaan heeft vervolgd. Iets meer dan 7 procent is op dezelfde school blijven zitten. Een op de tien kinderen is in de tussentijd naar een andere reguliere school gegaan, waarvan ongeveer een vijfde deel daar nog een jaar heeft overgedaan. Bijna drie procent van de kinderen is naar het speciaal (basis)onderwijs gegaan. Bij dit type onderwijs is geen onderscheid gemaakt naar onvertraagde en vertraagde leerlingen, omdat zij doorgaans een individuele leerlijn volgen.

Er is een duidelijk verschil tussen de leerlingen die bij COOL-1 in groep 2 en de leerlingen die in groep 5 zaten: van de voormalige groep 2-leerlingen zit iets minder dan driekwart onvertraagd op dezelfde school, terwijl dat bij leerlingen uit groep 5 bijna 90 procent is. Het verschil zit met name in het percentage zittenblijvers; er zijn veel meer voormalige groep 2-leerlingen in de tussentijd blijven zitten. Waarschijnlijk gaat het hierbij vooral om een verlengde kleuterklas.

Tabel 1.1 – Overzicht van de ontwikkelingen na de eerste meting van COOL (totale steekproef)

	Totale steekproef		Afkomstig uit groep 2		Afkomstig uit groep 5	
	n	%	n	%	n	%
onvertraagd (incidenteel versneld), zelfde school	19323	79.9	9208	73.1	10115	87.4
vertraagd, zelfde school	1767	7.3	1453	11.6	314	2.7
onvertraagd (incidenteel versneld), andere school	1977	8.2	1123	8.9	854	7.4
vertraagd, andere school	440	1.8	332	2.6	108	0.9
naar speciaal basisonderwijs	476	2.0	358	2.8	118	1.0
naar speciaal onderwijs	187	0.8	117	0.9	70	0.6
totaal	24170	100	12591	100	11579	100
onbekend (geen of foutieve koppeling BRON; niet in COOL-2)	2281 (8.6%)		1250 (9.0%)		1.031 (8.2%)	
totaal	26451		13841		12610	

In groep 2 zijn ook wat meer verwijzingen naar het speciaal (basis)onderwijs dan in groep 5.

Zoals gezegd is bij 8,6 procent de loopbaan van de leerlingen niet bekend. Dat percentage is bij de groep 2- en groep 5-leerlingen ongeveer gelijk.

De percentages in tabel 1.1 zijn gebaseerd op de totale steekproef van COOL. Deze bestaat uit een representatieve steekproef van 400 basisscholen, aangevuld met een steekproef van circa 150 achterstandsscholen. Als we algemene uitspraken willen doen over de doorstroom in het Nederlandse basisonderwijs, moeten we ons baseren op de representatieve steekproef. Dat is in tabel 1.2 gedaan.

Het percentage onvertraagde leerlingen in de representatieve steekproef (82) ligt iets hoger dan in de totale steekproef, en de percentages zittenblijvers en verwijzingen naar het speciaal basisonderwijs zijn iets lager. Het percentage leerlingen dat verwezen wordt naar het speciaal onderwijs is in beide steekproeven vrijwel gelijk.

Tabel 1.2 – Overzicht van de ontwikkelingen na de eerste meting van COOL (representatieve steekproef)

	Representatieve steekproef		Afkomstig uit groep 2		Afkomstig uit groep 5	
	n	%	n	%	n	%
onvertraagd (incidenteel versneld), zelfde school	14663	82.3	6991	76.0	7672	89.1
vertraagd, zelfde school	1236	6.9	1027	11.2	209	2.4
onvertraagd (incidenteel versneld), andere school	1238	7.0	698	7.6	540	6.3
vertraagd, andere school	252	1.4	191	2.1	61	0.7
naar speciaal basisonderwijs	295	1.7	219	2.4	76	0.9
naar speciaal onderwijs	125	0.7	77	0.8	48	0.6
totaal	17809	100	9203	100	8606	100
onbekend (geen of foutieve koppeling BRON)	1548 (8.0%)		865 (8.6%)		683 (7.4%)	
totaal	19357		10068		9289	

Schoolloopbanen hangen sterk samen met de sociaal-etnische achtergrond van het gezin waaruit de leerling komt. Dat geldt ook voor zittenblijven en verwijzingen naar het speciaal (basis)onderwijs. De tabellen 1.3 en 1.4 laten die samenhang zien; tabel 1.3 voor de leerlingen die bij COOL-1 in groep 2 zaten en tabel 1.4 voor de leerlingen die toen in groep 5 zaten. Vanwege de uitsplitsing naar SES baseren we ons op de totale steekproef.

Tabel 1.3 – Overzicht van de ontwikkelingen van leerlingen die bij de eerste meting van COOL in groep 2 zaten, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond ouders (kolom%, totale steekproef)

	lbo	lbo	mbo	mbo	hbo/wo	hbo/wo	opl/ herkomst onbekend
	all	aut	all	aut	all	aut	
onvertraagd, zelfde school	66.0	63.7	68.2	75.1	69.9	82.5	58.9
vertraagd, zelfde school	14.8	14.5	11.2	12.1	9.6	7.7	14.1
onvertraagd, andere basisschool	10.0	8.6	13.4	7.2	16.2	7.5	16.5
vertraagd, andere basisschool	4.2	4.9	3.5	1.9	3.4	0.9	5.8
naar speciaal basisonderwijs	4.1	6.7	2.8	2.6	0.7	0.8	3.8
naar speciaal onderwijs	0.8	1.6	0.9	1.0	0.2	0.6	0.9
totaal	n=1546 (100%)	n=1654 (100%)	n=903 (100%)	n=4360 (100%)	n=438 (100%)	n=3242 (100%)	n=448 (100%)

Tabel 1.3 laat zien dat autochtone leerlingen met middelbaar en hoogopgeleide ouders relatief het minst vaak blijven zitten, en allochtone en autochtone leerlingen met laagopgeleide ouders het vaakst. Verder is opvallend dat allochtone leerlingen vaker van school wisselen dan autochtone leerlingen. Van de leerlingen met laagopgeleide ouders worden autochtone leerlingen relatief vaker naar het speciaal basisonderwijs verwezen dan allochtone leerlingen. Bij kinderen met middelbaar en hoogopgeleide ouders is dit verschil tussen allochtone en autochtone leerlingen nauwelijks zichtbaar. Ook verwijzingen naar het speciaal onderwijs komen relatief het meest voor bij autochtone leerlingen met laagopgeleide ouders. Allochtone leerlingen met hoogopgeleide ouders worden het minst vaak verwezen naar het speciaal onderwijs.

Tabel 1.4 – Overzicht van de ontwikkelingen van leerlingen die bij de eerste meting van COOL in groep 5 zaten, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond ouders (kolom%, totale steekproef)

	lbo all	lbo aut	mbo all	mbo aut	hbo/ wo all	hbo/ wo aut	opl/ herkomst onbekend
onvertraagd, zelfde school	83.8	83.8	83.5	89.3	84.5	90.5	82.3
vertraagd, zelfde school	3.6	3.8	2.7	2.4	1.7	2.1	2.7
onvertraagd, andere basisschool	9.2	7.6	10.1	6.1	12.1	6.3	10.9
vertraagd, andere basisschool	1.2	1.4	1.9	0.7	1.1	0.4	1.9
naar speciaal basisonderwijs	1.5	2.4	1.3	0.8	0.3	0.3	1.4
naar speciaal onderwijs	0.7	1.0	0.5	0.6	0.3	0.3	0.8
totaal	n=1485 (100%)	n=1680 (100%)	n=790 (100%)	n=4007 (100%)	n=348 (100%)	n=2903 (100%)	n=368 (100%)

Tabel 1.4 laat zien dat het percentage groep 5-leerlingen dat onvertraagd is doorgestroomd naar de volgende groepen (op dezelfde of op een andere school) bij alle categorieën boven de 90 ligt. Bij leerlingen met middelbaar en hoogopgeleide ouders is het percentage iets hoger dan bij leerlingen van laagopgeleide ouders. Net als de leerlingen afkomstig uit groep 2, wisselen onvertraagde allochtone leerlingen uit groep 5 vaker van school dan de autochtone leerlingen. Autochtone leerlingen met laagopgeleide ouders worden relatief gezien het meest doorverwezen naar het speciaal (basis)onderwijs.

In het vervolg van dit rapport wordt geen onderscheid meer gemaakt tussen (on)vertraagde leerlingen die op dezelfde basisschool zijn gebleven en (on)vertraagde leerlingen die van school gewisseld zijn. Vanwege de kleine aantallen worden ook leerlingen die verwezen zijn naar het speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs in

het vervolg als één groep beschouwd. Deze indikking levert drie categorieën op: de onvertraagd leerlingen, de vertraagd leerlingen en de verwezen leerlingen.

De tabellen 1.5 en 1.6 geven de verdeling over deze drie categorieën weer, opnieuw uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond. In tabel 1.5 staat de verdeling voor de voormalige groep 2-leerlingen, in tabel 1.6 voor de voormalige groep 5-leerlingen. Leerlingen van wie de sociaal-etnische achtergrond niet bekend is, blijven hier buiten beschouwing.

Tabel 1.5 – Overzicht van de ontwikkelingen van leerlingen die bij COOL-1 in groep 2 zaten, ingedikt naar drie categorieën en uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond (kolom%, totale steekproef)

	lbo all	lbo aut	mbo all	mbo aut	hbo/wo all	hbo/wo aut
onvertraagd	76.0	72.3	81.6	82.3	86.1	90.0
vertraagd	19.0	19.4	14.7	14.0	13.0	8.6
verwezen	5.0	8.3	3.7	3.6	0.9	1.4
totaal	n=1546 (100%)	n=1654 (100%)	n=903 (100%)	n=4360 (100%)	n=438 (100%)	n=3242 (100%)

Tabel 1.6 – Overzicht van de ontwikkelingen van leerlingen die bij COOL-1 in groep 5 zaten, ingedikt naar drie categorieën en uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond (kolom%, totale steekproef)

	lbo all	lbo aut	mbo all	mbo aut	hbo/wo all	hbo/wo aut
onvertraagd	93.1	91.5	93.7	95.4	96.6	96.8
vertraagd	4.8	5.2	4.6	3.1	2.9	2.6
verwezen	2.2	3.3	1.8	1.5	0.6	0.6
totaal	n=1485 (100%)	n=1678 (100%)	n=790 (100%)	n=4007 (100%)	n=348 (100%)	n=2903 (100%)

De tabellen 1.5 en 1.6 laten opnieuw zien dat er een positief verband is tussen het opleidingsniveau van de ouders en het onvertraagd doorstromen van de leerlingen. Hoe hoger het opleidingsniveau van de ouders, hoe vaker de kinderen onvertraagd doorstromen. Het verschil tussen autochtone en allochtone leerlingen komt wat vertraging betreft alleen tot uitdrukking bij het hogere opleidingsniveau van de ouders in groep 2. Wat verwijzing betreft is een verschil tussen autochtone en allochtone ouders alleen zichtbaar bij leerlingen van laagopgeleide ouders. Dat geldt zowel in groep 2 als in groep 5.

Er zijn niet alleen verschillen tussen de schoolloopbanen van leerlingen met een uiteenlopende sociaal-etnische achtergrond, maar er treden ook verschillen naar sekse op. Dat is af te leiden uit de tabellen 1.7 en 1.8. Tabel 1.7 bevat de informatie over de voormalige groep 2-leerlingen, tabel 1.8 over de voormalige groep 5-leerlingen.

Tabel 1.7 – Overzicht van de ontwikkelingen van leerlingen die bij COOL-1 in groep 2 zaten, ingedikt naar drie categorieën en uitgesplitst naar sekse (kolom%, representatieve steekproef)

	jongens	meisjes
onvertraagd	80.6	84.1
vertraagd	14.6	13.4
verwezen	4.8	2.6
totaal	100%	100%

Tabel 1.8 – Overzicht van de ontwikkelingen van leerlingen die bij COOL-1 in groep 5 zaten, ingedikt naar drie categorieën en uitgesplitst naar sekse (kolom%, representatieve steekproef)

	jongens	meisjes
onvertraagd	94.4	95.1
vertraagd	3.6	3.7
verwezen	2.0	1.2
totaal	100%	100%

Uit de tabellen blijkt dat meisjes iets vaker dan jongens onvertraagd doorstromen naar hogere groepen. Jongens worden zowel in de onderbouw als in de bovenbouw vaker dan meisjes verwezen naar het speciaal (basis)onderwijs. De verschillen tussen jongens en meisjes zijn in de bovenbouw kleiner dan in de onderbouw.

Verdere opzet rapport

Na dit overzicht van de mate waarin leerlingen onvertraagd doorstromen, doubleren of worden doorverwezen naar speciaal (basis)onderwijs, gaan we in het volgende hoofdstuk in op de prestaties en de niet-cognitieve vaardigheden van deze leerlingen bij de eerste COOL-meting, dus vóórdat het zittenblijven en de doorverwijzing hadden plaatsgevonden. In hoofdstuk 3 komen de prestaties en niet-cognitieve kenmerken van deze leerlingen in COOL-2 aan bod, dus nà zittenblijven of doorverwijzing. Hoofdstuk 4 sluit dit rapport af met een samenvatting en enkele conclusies.

2 Toetsscores en leerlingprofielen COOL-1 (schooljaar 2007/08)

2.1 Inleiding en respons

In schooljaar 2007/08 is de eerste meting van COOL uitgevoerd. Bij de leerlingen zijn toetsen voor taal, (voorbereidend) rekenen en lezen afgenomen en er zijn door de leerlingen zelf, de groepsleerkrachten en de ouders vragenlijsten ingevuld. Deze informatie is dus ook beschikbaar voor de leerlingen die ná de eerste COOL-meting vanwege verhuizing, zittenblijven of verwijzing zijn ‘verdwenen’. Wat de zittenblijvers en verwezen leerlingen betreft, is het interessant na te gaan hoe hun prestaties en niet-cognitieve vaardigheden waren vóórdát de school besloot dat doubleren of de verwijzing voor hen de beste oplossing was. In dit hoofdstuk geven we daarover meer informatie op basis van de scores die de leerlingen hebben gehaald op de Cito-toetsen en van de leerlingprofielen die door de leerkrachten zijn ingevuld.

Eerst laten we in tabellen 2.1 en 2.2 zien van hoeveel van de zittenblijvers c.q. verwezen leerlingen de benodigde informatie uit COOL-1 beschikbaar is. Tabel 2.1 met betrekking tot de leerlingen die toen in groep 2 zaten, tabel 2.2 met betrekking tot de leerlingen die toen in groep 5 zaten.

Tabel 2.1 – Responsoverzicht van de sociaal-etnische achtergrond, toetsscores en leerlingprofielen van leerlingen in groep 2

	Totaal (2007/08)		SES		Toetsscore		Toetsscore en SES		Leerling profiel		Leerling profiel en SES	
	n=12591	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
onvertraagd	10330	82.0	9992	96.7	9886	95.7	9563	92.6	9635	93.3	9324	90.3
vertraagd	1785	14.2	1696	95.0	1611	90.3	1535	86.0	1650	92.4	1573	88.1
verwezen	476	3.8	455	95.6	432	90.8	413	86.8	434	91.2	417	87.6

Tabel 2.2 – Responsoverzicht van de sociaal-etnische achtergrond, toetsscores en leerlingprofielen in groep 5

	Totaal (2007/08)		SES		Toetsscore		Toetsscore en SES		Leerling profiel		Leerling profiel en SES	
	n=11579	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
onvertraagd	10969	94.6	10626	96.9	10783	98.3	10445	95.2	10333	96.6	10026	91.4
vertraagd	422	3.7	405	96.0	405	96.0	391	92.7	395	93.6	380	90.0
verwezen	188	1.7	180	95.7	177	94.1	170	90.4	161	85.6	155	82.4

De respons op de instrumenten en achtergrondgegevens is hoog. De laagste respons zien we bij de leerlingen die na de eerste COOL-meting naar het speciaal (basis)onderwijs zijn gegaan. Maar ook van deze groep is bij de verschillende onderdelen tussen de 82 en 96 procent van de gegevens beschikbaar.

2.2 De taal-, lees- en rekentoetsen in COOL-1

In de eerste meting van COOL zijn toetsscores van leerlingen uit groep 2 en 5 opgevraagd. Het ging in alle gevallen om Cito-toetsen: in groep 2 de toetsen Taal voor kleuters en Ordenen oudste kleuters, in groep 5 de toetsen Leeswoordenschat E5, Begrijpend lezen M5, Rekenen-Wiskunde M5 en de Drie Minuten toets (DMT). Voor een verdere inhoudelijke uitleg over de toetsen verwijzen we naar het technisch rapport². In deze paragraaf presenteren we de scores bij de eerste COOL-meting van de leerlingen die bij de tweede COOL-meting onvertraagd, vertraagd of verwezen bleken te zijn.

2.2.1 De prestaties in groep 2

In onderstaande tabellen worden de gemiddelde scores per toets weergegeven, uitgesplitst naar de drie categorieën: onvertraagd, vertraagd en verwezen. Om te beoordelen of er sprake is van betekenisvolle verschillen tussen de groepen, wordt gebruik gemaakt van de vuistregel dat een verschil van een kwart standaarddeviatie een inhoudelijk relevant verschil is.

Tabel 2.3 geeft de gemiddelde toetsscores weer van de leerlingen die in 2007/08 in groep 2 zaten. Het gaat daarbij om zogenaamde ‘vaardigheidsscores’ van het Cito. Achter de naam van de toets staat tussen haakjes de standaarddeviatie van de gemiddelde score op de betreffende toets.

2 Driessen, G., L. Mulder & J. Roeleveld (2012). *Cohortonderzoek COOL5-18. Technisch rapport basisonderwijs, tweede meting 2010/11*. Nijmegen: ITS.

Tabel 2.3 – Gemiddelde vaardigheidsscores in groep 2 (COOL-1, schooljaar 2007/08)

	Ordenen (sd=13.1)			Taal voor kleuters (sd=10.2)		
	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	59.1	12.7	9409	73.6	9.8	9440
vertraagd	47.1	10.6	1510	65.5	8.7	1522
verwezen	45.6	10.8	406	64.4	9.0	407

Zoals verwacht, zijn de gemiddelde scores van de onvertraagde leerlingen op zowel Ordenen als Taal voor kleuters beduidend hoger dan die van de vertraagde en verwezen leerlingen. De vertraagde leerlingen scoren op hun beurt gemiddeld iets hoger dan de leerlingen die zijn verwezen naar het speciaal (basis)onderwijs. Dat laatste verschil is echter gering: kleiner dan een kwart standaarddeviatie.

Tabel 2.4 laat een verdere uitsplitsing naar sociaal-etnische achtergrond zien.

Tabel 2.4 – Gemiddelde vaardigheidsscores in groep 2, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond (COOL-1, schooljaar 2007/08)

	Ordenen			Taal voor kleuters		
	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>						
lbo all.	52.6	10.7	1108	66.5	8.5	1122
lbo aut.	56.9	11.8	1123	72.7	8.9	1139
mbo all.	54.0	11.7	689	68.2	8.6	689
mbo aut.	60.1	11.9	3405	75.2	8.8	3429
hbo/wo all.	55.7	12.0	357	69.0	9.4	359
hbo/wo aut.	63.0	13.2	2727	76.9	9.7	2702
<i>Vertraagd</i>						
lbo all.	42.9	9.1	266	59.4	7.4	266
lbo aut.	47.2	10.1	280	64.8	7.8	283
mbo all.	44.3	8.9	111	59.6	7.9	117
mbo aut.	48.5	11.1	559	66.8	8.6	564
hbo/wo all.	44.9	8.9	47	61.7	7.1	46
hbo/wo aut.	50.1	10.6	247	67.3	8.3	246
<i>Verwezen</i>						
lbo all.	43.8	8.9	66	59.6	7.4	67
lbo aut.	45.3	11.5	122	66.2	9.3	125
mbo all.	41.2	9.5	29	59.5	7.5	26
mbo aut.	46.8	11.0	143	65.8	9.3	143
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	48.1	10.7	42	65.2	6.5	42

* n < 10

Bij de onvertraagde leerlingen zien we een bekend patroon: hoe hoger het opleidingsniveau van de ouders hoe beter de prestaties van de leerlingen, en autochtone leerlingen scoren ook bij gelijk opleidingsniveau van de ouders beter dan allochtonen.

Bij de vertraagde en verwezen leerlingen is het verschil tussen autochtone en allochtone leerlingen eveneens zichtbaar, maar de relatie met het opleidingsniveau van de ouders is minder eenduidig.

Het verschil in scores tussen de onvertraagde leerlingen enerzijds en qua achtergrond vergelijkbare zittenblijvers en verwezen leerlingen anderzijds is groot: bij de toets Ordenen scoren onvertraagde leerlingen ongeveer 10 punten hoger dan vergelijkbare leerlingen die zijn blijven zitten of verwezen, en bij Taal voor kleuters bedraagt het verschil ongeveer 9 punten. Tussen de gemiddelde scores van de zittenblijvers en verwezen leerlingen zit géén heel groot verschil. Het gaat vrijwel steeds om een verschil dat kleiner is dan een kwart standaarddeviatie.

2.2.2 De prestaties in groep 5

Tabel 2.5 laat de gemiddelde vaardigheidsscores zien van leerlingen die bij COOL-1 in groep 5 zaten.

Tabel 2.5 – Gemiddelde vaardigheidsscores in groep 5 (COOL-1, schooljaar 2007/08)

	Leeswoordenschat (sd=9.3)			Begrijpend Lezen 1998 (sd=13.9)			Begrijpend Lezen LOVS (sd=13.7)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	89.0	9.0	9467	26.6	13.8	7072	26.9	13.7	2576
vertraagd	82.7	8.7	349	18.3	13.3	244	15.5	10.4	75
verwezen	80.0	12.6	150	16.0	11.1	92	17.6	10.8	34

	Drie Minuten Toets kaart 2 (sd=18.1)			Rekenen-Wiskunde 2002 (sd=13.2)			Rekenen-Wiskunde LOVS (sd=15.6)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	64.1	17.8	3523	82.7	12.6	4061	70.9	15.3	6019
vertraagd	57.4	16.8	184	71.0	12.8	170	57.6	14.3	203
verwezen	53.6	21.0	87	64.8	15.4	62	53.9	18.9	85

Van de toets Begrijpend Lezen en Rekenen-Wiskunde voor groep 5 waren er gedurende COOL-1 verschillende versies in gebruik op de scholen: van Begrijpend Lezen

was er een oude versie uit 1998 en een nieuwe LOVS-versie, van de toets Rekenen-Wiskunde was er een oude versie uit 2002 en een nieuwe LOVS-versie. Deze versies zijn weliswaar inhoudelijk vergelijkbaar, maar niet wat de scores betreft. Daarom presenteren we die hier ook apart. Bij de Drie Minuten Toets is gekozen voor de ruwe scores op kaart 2, omdat die kaart bij meer leerlingen is afgenomen dan kaart 3. Achter de naam van de toets staat weer de standaardafwijking van de gemiddelde score op de betreffende toets.

Ook in groep 5 scoren de onvertraagde leerlingen gemiddeld het hoogst, gevolgd door de vertraagde leerlingen en vervolgens de leerlingen die zijn verwezen naar het speciaal (basis)onderwijs. Een uitzondering hierop zijn de scores op Begrijpend Lezen LOVS. Hier scoren de leerlingen uit het speciaal (basis)onderwijs hoger dan leerlingen die zijn blijven zitten, maar het verschil is kleiner dan een kwart standaarddeviatie en dus niet relevant. Het verschil tussen de scores van de onvertraagde leerlingen en die van de twee overige categorieën is ook hier, net als bij de groep 2-leerlingen, groter dan het verschil tussen de scores van de zittenblijvers en de verwezen leerlingen.

In tabel 2.6 staat een verdere uitsplitsing van de scores naar sociaal-etnische achtergrond.

Tabel 2.6 – Gemiddelde vaardigheidsscores in groep 5, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond (COOL-1, schooljaar 2007/08)

	Leeswoordenschat			Begrijpend Lezen 1998			Begrijpend Lezen LOVS		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	82.9	8.0	1173	19.3	11.1	900	17.8	10.6	237
lbo aut.	87.3	8.4	1390	23.0	12.4	1040	21.8	11.5	338
mbo all.	86.0	8.6	638	21.9	12.1	527	21.0	11.4	113
mbo aut.	89.8	8.8	3460	27.2	13.3	2529	26.5	13.2	1028
hbo/wo all.	87.6	8.1	295	24.7	12.7	235	26.2	14.8	59
hbo/wo aut.	92.5	8.5	2511	32.8	14.2	1841	33.0	13.2	801
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	76.9	8.1	57	13.6	9.8	40	8.7	5.8	7
lbo aut.	83.6	7.4	78	15.5	10.1	51	14.9	12.0	17
mbo all.	81.2	7.3	28	12.9	6.5	27	12.7	8.7	4
mbo aut.	84.0	7.7	111	19.0	13.8	72	16.4	11.1	32
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	85.3	10.0	70	26.7	16.7	49	18.3	8.5	15

	Leeswoordenschat			Begrijpend Lezen 1998			Begrijpend Lezen LOVS		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	68.7	21.4	22	10.6	8.5	18	-	-	-
lbo aut.	80.2	8.9	45	16.7	9.3	23	16.5	10.7	13
mbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	84.1	8.5	52	16.8	11.4	34	16.1	10.0	14
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	84.7	13.0	15	*	*	*	*	*	*

	Drie Minuten Toets kaart 2			Rekenen/ Wiskunde 2002			Rekenen/ Wiskunde LOVS		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	65.8	18.0	391	77.4	12.9	570	62.2	15.2	719
lbo aut.	62.9	18.0	606	80.8	12.2	680	65.8	13.7	792
mbo all.	68.2	20.3	201	78.3	12.9	310	65.1	14.8	387
mbo aut.	62.2	17.5	1327	83.5	12.0	1448	72.2	14.5	2196
hbo/wo all.	64.1	17.0	91	78.8	12.7	114	66.7	14.5	199
hbo/wo aut.	66.3	17.0	907	88.0	11.5	939	77.0	14.1	1726
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	65.4	16.2	31	62.8	10.3	32	52.1	15.0	31
lbo aut.	53.9	16.6	51	70.6	12.4	33	56.8	10.9	51
mbo all.	*	*	*	60.9	10.1	15	50.0	15.0	20
mbo aut.	56.1	15.1	59	75.1	12.2	52	62.0	14.7	63
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	56.7	18.4	33	76.7	11.2	36	60.6	15.0	34
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	52.0	23.4	15	64.6	14.2	16	45.9	21.3	11
lbo aut.	57.6	20.3	33	64.3	11.7	16	55.9	15.8	31
mbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	51.4	18.1	28	66.0	9.7	19	56.9	18.8	30
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	*	*	*	*	*	*	*	*	*

* n < 10

Bij de scores van de onvertraagde leerlingen in groep 5 zien we weer de relatie met opleidingsniveau, alsmede het verschil tussen autochtone en allochtone leerlingen. En ook hier zijn de scores veel hoger dan die van de onvertraagde en verwezen leerlingen. De prestaties van de zittenblijvers en verwezen leerlingen zijn wat lastig met elkaar te vergelijken, omdat de cellen bij met name de verwezen leerlingen slecht zijn

gevuld. De vergelijkingen die wel mogelijk zijn, laten een grillig beeld zien. Soms zijn de scores van de zittenblijvers hoger, soms die van de verwezen leerlingen.

2.2.3 Analyses van toetsscores

Om de scores van de onvertraagde, vertraagde en verwezen leerlingen goed met elkaar te kunnen vergelijken, zijn regressieanalyses uitgevoerd met het opleidingsniveau en wel/niet allochtoon zijn van de ouders als controlevariabele. De resultaten staan in tabel 2.7 en 2.8. Als er bij ‘vertraagd’ of ‘verwezen’ een vetgedrukt getal staat, dan wil dat zeggen dat er een relevant verschil (groter dan een kwart standaarddeviatie) is met de gemiddelde score van de onvertraagde leerlingen, ná controle voor de ‘opleiding’ en ‘wel/niet allochtoon’. Een asterisk geeft aan dat (ook) het verschil tussen de vertraagde en verwezen leerlingen relevant is.

Tabel 2.7 – Resultaten van regressieanalyse van de toetsscores van leerlingen afkomstig uit groep 2 met opleidingsniveau en herkomst (ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten)

	Ordenen (sd=13,1)		Taal voor kleuters (sd=10,2)	
	B	SE	B	SE
gemiddeld	54.4	0.49	71.0	0.37
opleiding	2.0	0.15	1.4	0.11
allochtoon	-5.2	0.31	-6.8	0.23
vertraagd	-11.2	0.35	-8.3	0.26
verwezen	-12.7	0.66	-8.6	0.50

Tabel 2.8 – Resultaten van regressieanalyse van de toetsscores van leerlingen afkomstig uit groep 5 met opleidingsniveau en herkomst (ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten)

	Leeswoordenschat (sd=9,3)		Begrijpend Lezen LOVS (sd=13.7)		Drie Minuten Toets (kaart 2) (sd=18,1)		Rekenen-Wiskunde (LOVS) (sd=15.6)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	83.3	0.36	14.0	1.09	59.8	1.12	61.2	0.79
opleiding	2.2	0.11	4.5	0.33	1.2	0.37	3.7	0.24
allochtoon	-4.2	0.24	-4.5	0.76	3.7	0.83	-6.0	0.52
vertraagd	-5.8	0.49	-10.0	1.51	-6.1	1.38	-11.6	1.09
verwezen	-7.9	0.77	-8.5	2.25	-9.4	2.09	-15.1	1.67

De tabellen 2.7 en 2.8 bevestigen het bekende patroon: hoe hoger het opleidingsniveau van de ouders, hoe beter de prestaties van de leerlingen en allochtone leerlingen hebben bij gelijk opleidingsniveau van de ouders een lagere score dan autochtone leerlingen. Dat laatste geldt voor alle toetsen, behalve voor de Drie Minuten Toets (technisch lezen); daar scoren allochtone leerlingen, bij een gelijk opleidingsniveau van de ouders juist wat hoger dan autochtone leerlingen.

Bij alle toetsen zien we een groot negatief effect van het al of niet vertraagd of verwezen zijn, ook na controle voor opleidingsniveau en etnische herkomst van de ouders. In groep 2 is er nauwelijks verschil tussen de scores van de vertraagde en verwezen leerlingen, in groep 5 scoren de verwezen leerlingen lager, behalve op de toets Begrijpend Lezen. Het verschil tussen de vertraagde en verwezen leerlingen is wel steeds kleiner dan een kwart standaarddeviatie, en beschouwen we dus als niet relevant.

2.3 Het leerlingprofiel COOL-1

Het leerlingprofiel wordt standaard afgenomen bij leerkrachten van de aan COOL deelnemende groepen 2, 5 en 8. De leerkrachten kunnen hierop hun mening geven over elke leerling uit hun klas met betrekking tot de prestaties, het gedrag, de relatie met de leerling, de achtergrond van de leerling, onderwijskundige bijzonderheden en het karakter van de leerling. Voor meer informatie over het leerlingprofiel en de schaalconstructie verwijzen we naar het technisch rapport van COOL⁵⁻¹⁸.

Het leerlingprofiel is ook ingevuld voor de leerlingen die na de eerste meting van COOL uit het cohort zijn ‘verdwenen’. Informatie uit het profiel geeft dus een beeld van de niet-cognitieve vaardigheden van leerlingen die kort na de eerste meting zijn blijven zitten of zijn verwezen. Het is vooral interessant om na te gaan in hoeverre de vertraagde en verwezen leerlingen wat dat betreft verschillen van de leerlingen die onvertraagd de loopbaan in het reguliere onderwijs hebben vervolgd.

In deze paragraaf worden de gemiddelde schaa scores op de leerlingprofielen gepresenteerd die bij de eerste meting van COOL door de leerkrachten zijn ingevuld. Een hoge score betekent dat een leerling hoog scoort op het gebied van de naam van de schaal. Zo betekent een hoge score op *gedrag* of *werkhouding* gunstig gedrag of een goede werkhouding; een hoge score op *onderpresteren* betekent een hoge mate van onderpresteren.

Als eerste komen de leerlingprofielen van groep 2 aan bod, vervolgens die van groep 5. Om te beoordelen of er sprake is van betekenisvolle verschillen tussen de groepen, wordt opnieuw gebruikgemaakt van de vuistregel dat een verschil van minimaal een kwart standaarddeviatie een relevant verschil is.

2.3.1 De leerlingprofielen in groep 2

Tabel 2.9 laat de gemiddelde schaalscores op de leerlingprofielen uit COOL-1 zien. Het gaat hier om leerlingen die in het schooljaar 2007/08 in groep 2 zaten.

Tabel 2.9 – Gemiddelde schaalscores op leerlingprofielen van leerlingen uit groep 2 (COOL-1, schooljaar 2007/08)

	Onderpresteren (sd=0.77)			Gedrag (sd=0.79)			Werkhouding (sd=0.88)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	2.37	0.76	9225	3.64	0.78	9296	3.49	0.84	9218
vertraagd	2.74	0.77	1553	3.52	0.78	1568	2.96	0.85	1551
verwezen	2.67	0.86	410	3.12	0.91	417	2.59	0.84	411

	Populariteit (sd=0.71)			Afhankelijkheid (sd=0.76)			Conflict (sd=0.76)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	3.80	0.69	9204	2.11	0.72	9311	1.73	0.74	9313
vertraagd	3.55	0.70	1549	2.48	0.76	1569	1.88	0.76	1570
verwezen	3.20	0.81	411	2.77	0.89	415	2.40	1.01	415

	Nabijheid (sd=0.60)			Ouderbetrokkenheid (sd=0.86)		
	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	3.88	0.59	9299	3.79	0.82	9269
vertraagd	3.76	0.58	1566	3.37	0.91	1561
verwezen	3.65	0.64	415	3.10	1.01	415

Uit de tabel is op te maken dat onvertraagde leerlingen volgens de leraren het minst vaak onderpresteren. Bij vertraagde en verwezen leerlingen is veel vaker aangegeven dat hij/zij onderpresteert.

Het gedrag en de werkhouding van verwezen leerlingen wordt minder positief beoordeeld dan het gedrag en de werkhouding van onvertraagde leerlingen. De werkhouding van verwezen leerlingen wordt ook aanzienlijk lager beoordeeld dan de werkhouding van vertraagde leerlingen. Ditzelfde geldt voor de populariteit, afhankelijkheid en ouderbetrokkenheid van de verwezen leerlingen.

Vertraagde leerlingen scoren eveneens negatiever op de schalen populariteit, afhankelijkheid en ouderbetrokkenheid dan onvertraagde leerlingen.

In tabel 2.10 worden de leerlingprofielen verder uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond.

Tabel 2.10 – Gemiddelde schaalscores op leerlingprofielen van leerlingen uit groep 2, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond (COOL-1, schooljaar 2007/08)

	Onderpresteren			Gedrag			Werkhouding		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	2.58	0.74	1069	3.56	0.76	1086	3.46	0.81	1072
lbo aut.	2.38	0.72	1092	3.53	0.78	1098	3.32	0.85	1094
mbo all.	2.54	0.76	674	3.54	0.82	676	3.42	0.87	665
mbo aut.	2.33	0.73	3324	3.66	0.78	3345	3.50	0.84	3319
hbo/wo all.	2.59	0.79	348	3.66	0.80	353	3.56	0.88	350
hbo/wo aut.	2.30	0.79	2718	3.71	0.76	2738	3.57	0.83	2718
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	2.83	0.81	266	3.42	0.79	270	2.91	0.83	262
lbo aut.	2.71	0.77	296	3.46	0.80	297	2.85	0.89	290
mbo all.	2.82	0.68	117	3.40	0.73	117	2.94	0.81	118
mbo aut.	2.67	0.75	571	3.60	0.77	578	2.97	0.85	575
hbo/wo all.	2.98	0.72	51	3.46	0.76	52	3.09	0.72	52
hbo/wo aut.	2.77	0.79	252	3.61	0.76	254	3.12	0.86	254
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	2.46	0.76	69	3.28	0.91	69	2.74	0.91	69
lbo aut.	2.56	0.87	120	3.13	0.90	122	2.52	0.79	120
mbo all.	2.83	0.99	30	2.89	1.12	31	2.54	0.89	29
mbo aut.	2.74	0.85	146	3.11	0.85	148	2.63	0.87	146
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	2.93	0.88	42	3.05	0.93	44	2.42	0.68	44

	Populariteit			Afhankelijkheid			Conflict		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	3.67	0.69	1064	2.20	0.72	1087	1.79	0.73	1086
lbo aut.	3.69	0.69	1094	2.22	0.74	1101	1.83	0.79	1102
mbo all.	3.69	0.71	665	2.18	0.72	676	1.84	0.76	676
mbo aut.	3.83	0.69	3317	2.10	0.73	3350	1.70	0.74	3350
hbo/wo all.	3.75	0.70	347	2.16	0.75	354	1.75	0.69	354
hbo/wo aut.	3.87	0.69	2717	2.03	0.70	2743	1.67	0.70	2745
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	3.39	0.75	262	2.50	0.76	271	1.99	0.76	271
lbo aut.	3.45	0.70	290	2.63	0.81	296	2.01	0.90	296
mbo all.	3.36	0.70	118	2.63	0.71	118	1.98	0.72	118
mbo aut.	3.67	0.66	574	2.41	0.73	578	1.79	0.71	578
hbo/wo all.	3.52	0.62	52	2.42	0.75	52	1.89	0.69	52
hbo/wo aut.	3.68	0.69	253	2.38	0.76	254	1.80	0.72	255
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	3.31	0.86	69	2.81	0.72	69	2.31	0.93	69
lbo aut.	3.25	0.77	120	2.64	0.90	121	2.32	1.01	121
mbo all.	2.89	1.04	29	2.84	0.91	31	2.66	1.24	31
mbo aut.	3.20	0.74	146	2.84	0.96	148	2.40	1.00	148
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	3.13	0.81	44	2.80	0.88	43	2.63	1.04	43

	Nabijheid			Ouderbetrokkenheid		
	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>						
lbo all.	3.76	0.60	1087	3.15	0.85	1082
lbo aut.	3.83	0.59	1096	3.47	0.88	1095
mbo all.	3.81	0.61	676	3.52	0.87	673
mbo aut.	3.91	0.58	3343	3.89	0.73	3333
hbo/wo all.	3.79	0.58	354	3.66	0.83	354
hbo/wo aut.	3.94	0.59	2743	4.12	0.66	2732
<i>Vertraagd</i>						
lbo all.	3.60	0.64	271	2.74	0.85	268
lbo aut.	3.76	0.59	296	3.15	0.88	295
mbo all.	3.64	0.60	117	3.05	0.91	118
mbo aut.	3.84	0.53	576	3.65	0.80	575
hbo/wo all.	3.72	0.54	52	3.35	0.99	51
hbo/wo aut.	3.82	0.57	254	3.83	0.71	254
<i>Verwezen</i>						
lbo all.	3.63	0.66	69	2.57	0.86	69
lbo aut.	3.68	0.58	120	2.78	0.99	121
mbo all.	3.54	0.75	31	3.03	1.05	31
mbo aut.	3.68	0.67	148	3.42	0.89	148
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	3.66	0.58	44	3.80	0.93	43

* n < 10

Binnen de groep onvertraagde leerlingen zijn weinig verschillen te zien tussen de leerlingen met uiteenlopende sociaal-etnische achtergronden. De autochtone leerlingen scoren bij een gelijk opleidingsniveau van de ouders iets gunstiger dan de allochtone leerlingen, maar het verschil is kleiner dan een kwart standaarddeviatie en dus niet relevant. Alleen bij onderpresteren en ouderbetrokkenheid komt het enkele malen voor dat de verschillen binnen de groep ‘onvertraagde leerlingen’ groter dan een kwart standaarddeviatie zijn. Autochtone leerlingen scoren lager op onderpresteren dan allochtone leerlingen en naarmate het opleidingsniveau van de ouders hoger is, is er sprake van minder onderpresteren. Bij ouderbetrokkenheid is hetzelfde te zien: autochtone leerlingen scoren hierop hoger dan allochtone leerlingen en naarmate het opleidingsniveau van de ouders hoger is, schatten de leraren de ouderbetrokkenheid hoger in. Binnen de groep vertraagde leerlingen zijn ook verschillen te zien, maar deze zijn minder eenduidig te verklaren naar opleidingsniveau en herkomstland van de ouders. Wat opvalt binnen de groep verwezen leerlingen, is dat autochtone leerlingen met hoogopgeleide ouders vaker negatiever worden beoordeeld dan de andere leerlingen (ongeacht herkomst en opleidingsniveau van de ouders). Alleen allochtone leerlingen met middelbaar opgeleide ouders scoren nog lager op gedrag en populariteit.

2.3.2 De leerlingprofielen in groep 5

Tabel 2.11 laat de gemiddelde schaalscores op de leerlingprofielen uit COOL-1 zien van leerlingen afkomstig uit groep 5. Vertraagde leerlingen en leerlingen die zijn verwezen naar het speciaal (basis)onderwijs scoren iets hoger op onderpresteren dan onvertraagde leerlingen. Het gedrag van leerlingen die verwezen zijn naar het speciaal (basis)onderwijs wordt negatiever beoordeeld dan het gedrag van onvertraagde en vertraagde leerlingen. Ook de werkhouding van deze leerlingen wordt negatiever beoordeeld. Verder zijn ze volgens de leerkracht vaker afhankelijk van de leraar, en hebben ze tegelijkertijd ook vaker een conflictueuze relatie met de leraar.

Tabel 2.11 – Gemiddelde schaalscores op leerlingprofielen van leerlingen uit groep 5 in schooljaar 2007/08

	Onderpresteren (0.80)			Gedrag (0.84)			Werkhouding (0.89)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	2.49	0.79	9938	3.67	0.83	10001	3.42	0.88	9920
vertraagd	2.84	0.82	377	3.53	0.80	379	2.78	0.87	372
verwezen	2.84	0.95	153	2.95	0.97	155	2.52	0.84	154

	Populariteit (0.78)			Afhankelijkheid (0.82)			Conflict (0.81)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	3.62	0.77	9914	2.19	0.81	10011	1.78	0.79	10008
vertraagd	3.39	0.78	371	2.60	0.83	379	1.97	0.79	379
verwezen	2.84	0.87	154	3.08	0.97	155	2.67	1.15	155

	Nabijheid (0.62)			Ouderbetrokkenheid (0.88)		
	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	3.63	0.62	9996	3.62	0.87	9943
vertraagd	3.53	0.66	379	3.33	0.93	378
verwezen	3.44	0.69	155	3.05	1.07	155

Tabel 2.12 laat de gemiddelde schaalscores op de leerlingprofielen nogmaals zien, maar nu uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond. Onvertraagde leerlingen met laagopgeleide ouders scoren over het algemeen iets negatiever dan leerlingen met hoger opgeleide ouders. En allochtone leerlingen scoren iets negatiever dan autochtone leerlingen. Bij ouderbetrokkenheid zijn de verschillen het grootst. De verschillen op de overige kenmerken zijn in het algemeen (zeer) klein. Binnen de groep vertraagde leerlingen zijn de verschillen eveneens vaak gering. Binnen de groep verwezen leerlingen is de relatie met opleidingsniveau en herkomst van de ouders niet erg eenduidig.

Tabel 2.12 – Gemiddelde schaalscores leerlingprofielen van leerlingen afkomstig uit groep 5 in schooljaar 2007/08, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond

	Onderpresteren			Gedrag			Werkhouding		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
LBO all.	2.65	0.77	1289	3.51	0.89	1296	3.33	0.88	1281
LBO aut.	2.56	0.80	1421	3.55	0.86	1432	3.24	0.87	1424
MBO all.	2.62	0.80	693	3.57	0.86	698	3.40	0.88	687
MBO aut.	2.45	0.78	3583	3.71	0.80	3611	3.41	0.88	3582
HBO/WO all.	2.63	0.83	307	3.65	0.87	312	3.52	0.91	309
HBO/WO aut.	2.39	0.80	2645	3.79	0.80	2652	3.55	0.86	2637
<i>Vertraagd</i>									
LBO all.	2.73	0.76	61	3.38	0.81	63	2.70	0.80	61
LBO aut.	2.96	0.90	82	3.40	0.82	82	2.57	0.83	81
MBO all.	2.96	0.68	34	3.43	0.79	34	2.58	0.74	32
MBO aut.	2.73	0.78	120	3.54	0.77	120	2.94	0.88	120
HBO/WO all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
HBO/WO aut.	2.87	0.89	72	3.91	0.71	72	2.91	0.95	70
<i>Verwezen</i>									
LBO all.	2.86	1.11	24	2.67	0.93	25	2.36	0.72	25
LBO aut.	2.82	0.90	48	2.96	0.95	49	2.54	0.84	49
MBO all.	2.14	0.82	13	2.44	0.66	13	2.25	0.93	12
MBO aut.	2.96	0.95	53	3.14	1.01	53	2.58	0.82	53
HBO/WO all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
HBO/WO aut.	2.95	0.76	14	3.05	1.05	14	2.74	1.02	14

	Populariteit			Afhankelijkheid			Conflict		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
LBO all.	3.53	0.77	1277	2.29	0.83	1296	1.87	0.83	1297
LBO aut.	3.52	0.75	1426	2.31	0.83	1435	1.90	0.86	1436
MBO all.	3.57	0.74	687	2.34	0.80	696	1.91	0.82	696
MBO aut.	3.64	0.77	3579	2.18	0.80	3615	1.73	0.76	3614
HBO/WO all.	3.57	0.78	309	2.19	0.75	311	1.84	0.79	311
HBO/WO aut.	3.73	0.76	2636	2.06	0.79	2658	1.68	0.75	2654
<i>Vertraagd</i>									
LBO all.	3.25	0.75	60	2.69	0.85	63	2.07	0.85	63
LBO aut.	3.29	0.69	81	2.65	0.78	82	2.04	0.85	82
MBO all.	3.49	0.72	32	2.71	0.77	34	2.15	0.78	34
MBO aut.	3.39	0.80	120	2.50	0.83	120	1.89	0.77	120
HBO/WO all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
HBO/WO aut.	3.60	0.88	70	2.58	0.86	72	1.83	0.69	72
<i>Verwezen</i>									
LBO all.	2.68	0.94	25	3.23	0.98	25	2.77	1.23	25
LBO aut.	2.90	0.96	49	3.00	0.94	49	2.73	1.09	49
MBO all.	2.50	0.56	12	3.23	0.94	13	3.08	1.17	13
MBO aut.	2.92	0.82	53	3.00	1.02	53	2.46	1.15	53
HBO/WO all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
HBO/WO aut.	2.81	0.86	14	3.30	0.92	14	2.74	1.18	14
<hr/>									
	Nabijheid			Ouderbetrokkenheid					
	gem	sd	n	gem	sd	n			
<i>Onvertraagd</i>									
LBO all.	3.53	0.63	1289	2.92	0.91	1295			
LBO aut.	3.62	0.63	1434	3.33	0.88	1419			
MBO all.	3.57	0.64	695	3.31	0.84	693			
MBO aut.	3.67	0.59	3614	3.76	0.75	3587			
HBO/WO all.	3.51	0.68	311	3.55	0.81	307			
HBO/WO aut.	3.67	0.63	2653	4.01	0.70	2642			
<i>Vertraagd</i>									
LBO all.	3.34	0.64	63	2.76	0.87	63			
LBO aut.	3.51	0.59	82	2.96	0.88	82			
MBO all.	3.30	0.69	34	2.88	0.84	33			
MBO aut.	3.63	0.64	120	3.68	0.74	120			
HBO/WO all.	*	*	*	*	*	*			
HBO/WO aut.	3.67	0.75	72	3.94	0.78	72			
<i>Verwezen</i>									
LBO all.	3.35	0.80	25	2.26	0.93	25			
LBO aut.	3.37	0.64	49	2.86	1.04	49			
MBO all.	3.58	0.82	13	2.15	1.01	13			
MBO aut.	3.52	0.65	53	3.65	0.75	53			
HBO/WO all.	*	*	*	*	*	*			
HBO/WO aut.	3.46	0.74	14	3.57	0.87	14			

* n < 10

2.3.3 Analyses van de leerlingprofielen

Met behulp van regressie-analyses is de samenhang tussen de schaalscores op de leerlingprofielen, de sociaal-etnische achtergrond van de leerling en het al of niet vertraagd of verwezen zijn geanalyseerd. De tabellen 2.13 en 2.14 geven de regressiecoëfficiënten van de vertraagde en verwezen leerlingen weer ten opzichte van de onvertraagde leerlingen (de referentiegroep), met opleiding van de ouders en het al dan niet allochtoon zijn als controlevariabelen. De dikgedrukte cijfers geven aan of een verschil met de onvertraagde leerlingen relevant is; een asterisk geeft een relevant verschil aan tussen de vertraagde en verwezen leerlingen.

Uit tabel 2.13 blijkt dat verwezen leerlingen, na controle voor opleidingsniveau en etnische herkomst van de ouders, op alle schalen negatiever scoren dan onvertraagde leerlingen. Ze hebben volgens de leraar een hogere mate van onderpresteren, minder gunstig gedrag en minder gunstige werkhouding, zijn minder populair, gedragen zich afhankelijker van de leraar, ze voelen minder genegenheid bij hun leraar, hebben een meer conflictueuze relatie met de leraar en de ouders zijn minder betrokken.

De kinderen die zijn blijven zitten, scoren op een aantal schalen eveneens aanzienlijk lager dan de onvertraagde leerlingen. Ook zijn er verschillen tussen vertraagde en verwezen leerlingen. Leerlingen die verwezen zijn naar het speciaal (basis)onderwijs hebben niet alleen negatiever gedrag dan onvertraagde leerlingen, maar ook negatiever gedrag dan vertraagde leerlingen. Dit geldt eveneens voor de schalen ‘conflictueuze relatie met de leerkracht’ en ‘nabijheid voelen van de leerkracht’.

Tabel 2.13 – Resultaten van regressieanalyse van de leerlingprofielen van leerlingen afkomstig uit groep 2 met opleidingsniveau en herkomst (ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten)

	Onderpresteren (0.78)		Gedrag (0.79)		Werkhouding (0.87)		Populariteit (0.71)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	2.35	0.03	3.56	0.03	3.30	0.04	3.68	0.03
opleiding	-0.01	0.01	0.04	0.01	0.03	0.01	0.05	0.01
allochtoon	0.22	0.02	-0.07	0.02	0.07	0.02	-0.11	0.02
vertraagd	0.34	0.02	-0.10	0.02	-0.52	0.02	-0.23	0.02
verwezen	0.28	0.04	-0.50*	0.04	-0.86*	0.05	-0.57*	0.04

	Afhankelijkheid lkr. (0.75)		Conflict lkr. (0.77)		Nabijheid lkr. (0.60)		Ouderbetrokkenheid (0.87)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	2.25	0.03	1.79	0.03	3.81	0.02	3.10	0.03
opleiding	-0.05	0.01	-0.03	0.01	0.03	0.01	0.26	0.01
allochtoon	0.05	0.02	0.06	0.02	-0.12	0.02	-0.38	0.02
vertraagd	0.35	0.02	0.14	0.02	-0.10	0.02	-0.31	0.02
verwezen	0.65*	0.04	0.65*	0.04	-0.22	0.03	-0.52	0.04

Tabel 2.14 geeft de resultaten van de leerlingen uit groep 5 weer. De uitkomsten zijn vergelijkbaar met de uitkomsten van tabel 2.13.

Tabel 2.14 – Resultaten van regressieanalyse van de leerlingprofielen van leerlingen afkomstig uit groep 5 met opleidingsniveau en herkomst (ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten)

	Onderpresteren (0.80)		Gedrag (0.84)		Werkhouding (0.90)		Populariteit (0.78)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	2.60	0.03	3.46	0.03	3.09	0.04	3.46	0.03
opleiding	-0.05	0.01	0.09	0.01	0.11	0.01	0.06	0.01
allochtoon	0.12	0.02	-0.09	0.02	0.04	0.02	-0.04	0.02
vertraagd	0.35	0.04	-0.13	0.05	-0.60	0.05	-0.23	0.04
verwezen	0.35	0.07	-0.71*	0.07	-0.86*	0.08	-0.76*	0.07

	Afhankelijkheid lkr. (0.82)		Conflict lkr. (0.82)		Nabijheid lkr. (0.62)		Ouderbetrokkenheid (0.89)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	2.41	0.03	1.91	0.03	3.63	0.03	2.90	0.03
opleiding	-0.08	0.01	-0.06	0.01	0.01	0.01	0.28	0.01
allochtoon	0.04	0.02	0.08	0.02	-0.11	0.02	-0.41	0.02
vertraagd	0.38	0.04	0.19	0.04	-0.10	0.05	-0.23	0.04
verwezen	0.91*	0.07	0.90*	0.07	-0.20	0.03	-0.38	0.07

3 Toetsscores en leerlingprofielen COOL-2 (schooljaar 2010/11)

3.1 Inleiding en respons

In dit hoofdstuk staan de toetsprestaties en de leerlingprofielen uit de *tweede* COOL-meting centraal. Het gaat daarbij om onvertraagde, vertraagde en/of verwezen leerlingen die in COOL-1 in groep 2 of groep 5 zaten en die drie jaar later op dezelfde school aan COOL-2 hebben meegedaan, óf over wie de nieuwe school informatie heeft verstrekt. De onvertraagde voormalige groep 2-leerlingen zaten bij COOL-2 in groep 5, de vertraagden in groep 4. Tabel 3.1 geeft een overzicht van de beschikbare gegevens van de betreffende leerlingen.

Tabel 3.1 – Responsoverzicht van de sociaal-etnische achtergrond, toetsscores en leerlingprofielen (groep 2)

	Totaal (2010/11)		SES bekend		Toetsscores		Toetsscores en SES		Leerlingprofiel		Leerling- profiel en SES	
	n=12591	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
onvertraagd	10330	82.0	9992	96.7	5498	53.2	5466	52.9	4532	43.9	4519	43.7
vertraagd	1785	14.2	1696	95.0	442	24.8	435	24.4	514	28.8	502	28.1
verwezen	476	3.8	455	95.6	80	16.8	79	16.6	119	25.0	117	25.6

Van de meeste leerlingen is vanuit COOL-1 de SES-categorie bekend (ca. 96%). De toetsscores en leerlingprofielen van de tweede COOL-meting zijn van lang niet alle leerlingen bekend omdat er na de eerste COOL-meting scholen zijn uitgevallen en de nieuwe scholen niet altijd bereid waren om gegevens aan te leveren.

Dat heeft ertoe geleid dat van ongeveer de helft van de onvertraagde leerlingen, een kwart van de vertraagde leerlingen en slechts 16 procent verwezen leerlingen een of meer toetsscores beschikbaar zijn. Het leerlingprofiel is voor ruim 40 procent van de onvertraagde kinderen ingevuld en voor een kwart van de vertraagde en verwezen kinderen. Opvallend is dat er voor de onvertraagde leerlingen meer toetsscores zijn doorgegeven dan leerlingprofielen zijn ingevuld, maar voor de vertraagde leerlingen en de leerlingen die verwezen zijn naar het speciaal (basis)onderwijs zijn juist meer leerlingprofielen ingevuld dan toetsscores doorgegeven.

Tabel 3.2 geeft de respons voor de leerlingen die bij COOL-1 in groep 5 zaten.

Tabel 3.2 – Responsoverzicht van de sociaal-etnische achtergrond, toetsscores en leerlingprofielen (groep 5)

	Totaal (2010/11)		SES bekend		Toetsscores		Toetsscores en SES		Leerling- profiel		Leerling- profiel en SES	
	n=11579	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
onvertraagd	10969	94.6	10626	96.9	6046	55.1	5993	54.6	4921	44.9	4884	44.5
vertraagd	422	3.7	405	96.0	87	20.6	86	20.4	112	26.5	109	25.8
verwezen	188	1.7	180	95.7	31	16.5	30	16.0	42	22.3	42	22.3

Hier is vrijwel hetzelfde beeld te zien als bij de leerlingen afkomstig uit groep 2, en ook hier zijn van de onvertraagde leerlingen meer toetsscores bekend dan leerlingprofielen ingevuld en van de vertraagde en naar het speciaal (basis)onderwijs verwezen leerlingen juist meer leerlingprofielen ingevuld dan toetsscores bekend.

3.2 De taal- lees- en rekentoetsen in COOL-2

In deze paragraaf worden de toetsresultaten van de tweede COOL-meting besproken. Daaruit kan worden afgeleid hoe de prestaties van de onvertraagde, vertraagde en verwezen leerlingen zich hebben ontwikkeld. Net als in het vorige hoofdstuk gaat het om vaardigheidsscores. Vaardigheidsscores zijn, binnen dezelfde toets, met elkaar te vergelijken, ongeacht om welk leerjaar of welk niveau het gaat (M4 of E5). LOVS-toetsen en toetsen voor speciale leerlingen kunnen eveneens met elkaar vergeleken worden. Daardoor kunnen de scores van de onvertraagde, vertraagde en verwezen leerlingen met elkaar worden vergeleken.

3.2.1 De prestaties van leerlingen afkomstig uit groep 2

De onvertraagde leerlingen zitten dus in groep 5 en de vertraagde leerlingen in groep 4. Zowel de onvertraagde als de vertraagde leerlingen hebben in het algemeen een toetsversie gemaakt die bij de betreffende groep hoort. De verwezen leerlingen hebben een toets gemaakt die op hun niveau is afgestemd; dat kan dus wisselen. Bij COOL-1 hadden we te maken met oude en nieuwe toetsversies. Bij COOL-2 waren er veel minder scholen die nog de oude toetsversies gebruikten. Daarom worden in de volgende tabellen alleen de scores op de nieuwe (LOVS-)toetsversies gepresenteerd.

Tabel 3.3 laat de gemiddelde scores op de toetsen zien die de leerlingen bij de tweede COOL-meting, in schooljaar 2010/11, hebben gemaakt.

Tabel 3.3 – Gemiddelde vaardigheidsscores en niveaubepalingen van leerlingen in het schooljaar 2010/11, afkomstig uit groep 2

	Woordenschat (sd=16.0)			Begrijpend Lezen (LOVS) (sd=15.1)				
	gem	sd	n	gem	sd	n		
onvertraagd	61.6	C	15.3	4713	25.0	B	14.2	4997
vertraagd	44.6	D (C)	16.5	283	8.2	D (C)	12.9	397
verwezen	37.4	E (D)	16.0	40	-5.0	E (D)	14.5	54

	Drie Minuten Toets (sd=18.4) ³			Rekenen-Wiskunde (LOVS) (sd=17.1)				
	gem	sd	n	gem	sd	n		
onvertraagd	73.1	B	16.5	4897	70.1	B	15.8	5184
vertraagd	46.6	D (C)	18.0	390	47.7	E (B)	15.4	421
verwezen	39.2	E (C)	22.3	74	38.3	E (C)	20.6	50

Bij alle toetsen is hetzelfde beeld te zien: de gemiddelde scores van de onvertraagde leerlingen zijn beduidend hoger dan die van de vertraagde leerlingen en de verwezen leerlingen scoren het laagst.

Achter de gemiddelden staat een letter. Dat is de bijbehorende niveau-indeling volgens het Cito⁴. De letters hebben betrekking op het niveau van midden groep 5. Zo is te zien dat de onvertraagde leerlingen op Begrijpend Lezen, Drie Minuten Toets en Rekenen-Wiskunde op B-niveau scoren; op Woordenschat scoren zij op C-niveau. De vertraagde leerlingen scoren, volgens de normen van groep 5, op drie van de vier toetsen gemiddeld op D-niveau. De verwezen leerlingen scoren gemiddeld op E-niveau. De leerlingen zijn echter niet voor niets blijven zitten of verwezen naar het speciaal (basis)onderwijs. Daarom staat tussen haakjes het niveau van groep 4 (waar de vertraagde leerlingen nu zitten). Dan is opeens te zien dat de vertraagde leerlingen op drie van de vier toetsen op C-niveau scoren en één keer op B-niveau. Ook scoren de vertraagde leerlingen geen enkele keer meer op E-niveau. Ook voor verwezen leerlingen is genormeerd op het niveau van groep 4.

³ Vaardigheidsscores

⁴ A-niveau: de 25% hoogst scorende leerlingen; B-niveau: de 25% leerlingen die net boven tot ruim boven het gemiddelde scoren; C-niveau: de 25% leerlingen die net onder tot ruim onder het landelijke gemiddelde scoren; D-niveau: de 15% leerlingen die ruim onder het landelijke gemiddelde scoren; E-niveau: de 10% laagst scorende leerlingen.

Tabel 3.4 laat de gemiddelde vaardigheidsscores nogmaals zien, maar nu zijn de scores uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond.

Tabel 3.4 – Gemiddelde vaardigheidsscores van leerlingen in het schooljaar 2010/11, afkomstig uit groep 2, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond

	Woordenschat			Begrijpend Lezen (LOVS) ⁵			Drie Minuten Toets			Rekenen-Wiskunde (LOVS)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>												
lbo all.	49.5	12.0	622	17.1	11.7	618	72.6	15.9	637	62.7	15.5	633
lbo aut.	59.1	13.4	593	21.1	14.1	623	71.3	16.2	600	65.7	15.6	657
mbo all.	53.9	13.6	387	19.9	12.4	380	73.6	15.0	399	63.0	16.4	408
mbo aut.	63.8	13.6	1654	26.0	13.3	1819	72.1	16.9	1755	71.3	14.8	1859
hbo/wo all.	57.5	14.9	194	23.1	12.6	195	77.1	14.6	189	69.7	15.5	205
hbo/wo aut.	68.7	15.1	1263	30.8	14.5	1362	74.7	16.7	1317	75.8	14.6	1422
<i>Vertraagd</i>												
lbo all.	35.4	15.0	57	2.8	12.2	66	48.3	18.5	61	43.5	14.3	69
lbo aut.	44.7	12.8	62	9.0	10.6	75	48.4	15.6	74	46.4	13.0	79
mbo all.	33.3	13.4	21	2.0	14.1	31	56.0	22.0	29	39.6	15.8	30
mbo aut.	49.8	16.6	91	10.7	12.9	142	43.7	17.8	138	50.0	15.8	150
hbo/wo all.	*	*	*	7.1	16.5	12	55.2	21.9	12	44.6	17.4	12
hbo/wo aut.	51.9	16.6	43	9.9	12.9	71	43.8	16.3	76	51.5	15.4	81
<i>Verwezen</i>												
lbo all.	31.5	20.5	11	-7.8	15.5	13	48.4	24.4	13	41.6	19.3	12
lbo aut.	33.8	12.3	16	-10.7	13.7	17	34.5	20.9	24	28.2	18.9	13
mbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	*	*	*	-1.4	13.5	18	40.0	21.8	28	43.1	21.9	20
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

* n < 10

Bij de onvertraagde leerlingen is de trend dat de gemiddelde score toeneemt naarmate de ouders hoger opgeleid zijn, en dat de autochtone leerlingen hoger scoren dan de allochtone leerlingen wanneer het opleidingsniveau van de ouders gelijk is. Bij de Drie Minuten Toets is dat niet het geval: daar scoren de allochtone leerlingen hoger dan de autochtone leerlingen. De trend van een hoger gemiddelde naarmate de ouders hoger zijn opgeleid is niet (altijd) terug te vinden bij de vertraagde leerlingen en de leerlingen die verwezen zijn naar het speciaal (basis)onderwijs. Ook halen autochtonen niet altijd een hogere score dan allochtone leerlingen.

⁵ Bij deze toets zijn negatieve scores mogelijk.

3.2.2 De prestaties van leerlingen afkomstig uit groep 5

Voor de leerlingen die in het schooljaar 2007/08 in groep 5 zaten, zijn in het schooljaar 2010/11 eveneens opnieuw de toetsscores opgevraagd. De onvertraagde leerlingen zaten in groep 8; de vertraagde leerlingen in groep 7. In de hogere groepen hadden we net als bij de eerste meting van COOL te maken met twee versies van Begrijpend Lezen en Rekenen-Wiskunde: een oude versie en een nieuwe LOVS-versie. De toetsen zijn inhoudelijk vergelijkbaar, maar de vaardigheidsscores niet. Daarom behandelen we de toetsen apart.

Tabel 3.5 geeft de gemiddelde vaardigheidsscores weer. De aantallen in de cel zijn niet altijd groot genoeg om betrouwbare uitspraken te kunnen doen. Bij aantallen kleiner dan 10 worden geen gemiddelden gepresenteerd.

Tabel 3.5 – Gemiddelde vaardigheidsscores en niveaubepalingen van leerlingen in het schooljaar 2010/11, afkomstig uit groep 5

	Leeswoordenschat (sd=13.5)			Begrijpend Lezen 1998 (sd=15.8)			Begrijpend Lezen (LOVS) (sd=19.1)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	114.0 C	13.5	2028	56.1 C	15.8	2640	51.4 C	19.0	2958
vertraagd	106.1 C (C)	10.2	44	39.2 D (C)	9.1	19	34.7 D (C)	11.4	57
verwezen	* -	*	*	* -	*	*	22.2 E (E)	13.9	17

	Drie Minuten Toets ⁶ (sd=13.6)			Rekenen-Wiskunde 2002 (sd=9.9)			Rekenen-Wiskunde LOVS (sd=13.2)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	98.4 B	13.3	5250	117.7 B	9.3	1425	109.0 B	12.9	4225
vertraagd	84.3 D (C)	16.3	78	* -	*	*	91.2 E (C)	11.4	72
verwezen	78.3 E (D)	13.9	17	83.9 E (E)	13.2	12	79.5 E (E)	17.9	16

* n < 10

Tabel 3.5 laat zien dat de onvertraagde leerlingen, die bij COOL-1 in groep 5 zaten, de hoogste gemiddelde scores halen, gevolgd door de vertraagde leerlingen en de verwezen leerlingen als zwakst scorende groep. Achter de gemiddelde scores staat de niveau-indeling zoals deze gehanteerd wordt door het Cito (zie paragraaf 3.2.1). De leerlingen die onvertraagd naar groep 8 zijn doorgestroomd scoren op de toetsen

6 Vaardigheidsscores

Begrijpend Lezen (LOVS en 1998) en Leeswoordenschat een C. Op de beide reken-toetsen en de Drie Minuten Toets scoren zij gemiddeld een B. De vertraagde leerlin-gen scoren op C- of D-niveau, en op Rekenen-Wiskunde zelfs op E-niveau. De ver-wezen leerlingen scoren op alle toetsen op E-niveau.

Omdat de leerlingen zijn blijven zitten, is er ook een vergelijking gemaakt met de huidige klasgenoten, groep 7. Ook voor het speciaal (basis)onderwijs wordt vergele-ken met groep 7. De vertraagde leerlingen scoren dan iets beter, namelijk op C-niveau. De kinderen die zijn verwezen naar het speciaal (basis)onderwijs scoren nog steeds voornamelijk op E-niveau.

Tabel 3.6 laat de vaardigheidsscores nogmaals zien, maar nu is de sociaal-etnische achtergrond erbij betrokken.

Tabel 3.6 – Gemiddelde vaardigheidsscores van leerlingen in het schooljaar 2010/11, afkomstig uit groep 5, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond

	Leeswoordenschat			Begrijpend Lezen 1998			Begrijpend Lezen LOVS			Drie Minuten Toets		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>												
lbo all.	105.7	11.6	331	47.2	14.1	312	40.7	16.4	435	98.2	12.4	679
lbo aut.	110.7	10.8	254	52.0	14.6	399	44.7	16.6	436	96.1	14.0	772
mbo all.	109.4	11.7	210	50.8	14.4	188	46.5	18.2	235	100.7	13.2	399
mbo aut.	115.6	13.5	651	56.6	14.7	951	53.4	17.6	1083	97.6	13.6	1949
hbo/wo all.	114.6	11.9	67	55.5	15.0	103	50.1	17.7	81	99.0	14.1	171
hbo/wo aut.	120.7	12.9	515	63.4	15.7	687	61.1	19.0	688	100.2	12.6	1280
<i>Vertraagd</i>												
lbo all.	103.9	8.6	10	*	*	*	31.9	11.7	15	93.4	11.3	16
lbo aut.	104.8	13.2	13	*	*	*	30.5	11.9	13	81.1	19.2	20
mbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	107.2	6.2	10	*	*	*	36.0	10.5	17	81.3	17.2	22
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	82.0	13.3	15
<i>Verwezen</i>												
lbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
lbo aut.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	73.5	73.5	11
mbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

	Rekenen-Wiskunde 2002			Rekenen-Wiskunde LOVS		
	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>						
lbo all.	112.8	9.2	153	104.1	12.6	576
lbo aut.	115.1	9.3	223	104.1	12.0	627
mbo all.	114.4	8.9	102	106.2	13.5	319
mbo aut.	117.8	8.6	496	109.9	12.2	1546
hbo/wo all.	117.8	11.1	41	108.7	13.1	146
hbo/wo aut.	121.6	8.5	410	114.5	12.0	1011
<i>Vertraagd</i>						
lbo all.	*	*	*	89.4	12.1	15
lbo aut.	*	*	*	86.9	9.4	18
mbo all.	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	*	*	*	90.9	11.0	22
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	*	*	*	94.2	10.1	11
<i>Verwezen</i>						
lbo all.	*	*	*	*	*	*
lbo aut.	*	*	*	*	*	*
mbo all.	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	*	*	*	*	*	*
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	*	*	*	*	*	*

* n < 10

Net als bij de leerlingen afkomstig uit groep 2 is hier de trend dat hoe hoger de opleiding van de ouders is, hoe hoger de leerlingen scoren. En ook hier scoren autochtonen hoger dan allochtonen, behalve bij technisch lezen (Drie Minuten Toets): allochtone leerlingen met middelbaar opgeleide ouders scoren hoger dan allochtone leerlingen met hoogopgeleide ouders. Deze laatste groep kinderen scoort bovendien lager dan de autochtone leerlingen met hoogopgeleide ouders. Bij technisch lezen is de algemene trend dat allochtone leerlingen hoger scoren dan vergelijkbare autochtone leerlingen. Bij de vertraagde leerlingen is geen trend waar te nemen. Dit heeft deels te maken met het ontbreken van toetsscores bij enkele categorieën. Bij de verwezen leerlingen zijn geen uitspraken te doen over de gemiddelde vaardigheidsscores: er zijn te weinig leerlingen per sociaal-etnische groep.

3.2.3 Analyses van de toetsscores

Met behulp van regressie-analyses is de samenhang tussen de scores op de toetsen, de sociaal-etnische achtergrond van de leerling en het al dan niet vertraagd of verwezen zijn geanalyseerd. De resultaten van groep 2 staan in tabel 3.7, die van groep 5 in tabel 3.8. Als er bij ‘vertraagd’ of ‘verwezen’ een vetgedrukt getal staat, dan wil dat zeggen dat er een relevant verschil is met de gemiddelde score van de onvertraagde leerlingen, ná controle voor de ‘opleiding’ en ‘wel/niet allochtoon’. Een asterisk geeft aan dat het verschil tussen de vertraagde en verwezen leerlingen (eveneens) relevant is.

Tabel 3.7 – Resultaten van regressieanalyse van de toetsscores van leerlingen afkomstig uit groep 2 met opleidingsniveau en herkomst (ongestandaardiseerde regressie-coëfficiënten)

	Woordenschat (16.0)		Begrijpend Lezen (LOVS) (15.1)		Drie Minuten Toets (18.4)		Rekenen-Wiskunde (LOVS) (17.1)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	52.09	0.84	15.71	0.79	67.59	0.98	61.91	0.87
opleiding	3.98	0.25	3.54	0.24	1.59	0.29	3.19	0.26
allochtoon	-9.41	0.52	-5.12	0.49	2.79	0.61	-5.09	0.54
vertraagd	-14.95	0.91	-15.73	0.74	-26.14	0.92	-21.26	0.81
verwezen	-20.63*	2.35	-27.59*	2.00	-32.85*	2.09	-29.80*	2.38

Tabel 3.8 – Resultaten van regressieanalyse van de toetsscores van leerlingen afkomstig uit groep 5 met opleidingsniveau en herkomst (ongestandaardiseerde regressie-coëfficiënten)

	Leeswoordenschat (13.5)		Begrijpend Lezen (LOVS) (19.1)		Drie Minuten Toets (13.6)		Rekenen-Wiskunde (LOVS) (13.2)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	104.28	1.18	35.21	1.35	93.40	0.77	98.94	0.79
opleiding	3.88	0.35	6.13	0.42	1.51	0.24	3.65	0.24
allochtoon	-5.36	0.73	-5.07	0.86	2.40	0.50	-1.35	0.51
vertraagd	-5.20	1.98	-15.18	2.46	-13.58	1.61	-16.90	1.54
verwezen	-17.71*	5.05	-26.96*	4.71	-17.80*	2.85	-30.16*	3.29

De vertraagde en verwezen leerlingen scoren op alle toetsen aanzienlijk lager dan de onvertraagde leerlingen. De verwezen leerlingen afkomstig uit groep 2 scoren fors lager dan de onvertraagde leerlingen. Bovendien is het verschil tussen de verwezen en onvertraagde leerlingen op alle toetsen eveneens relevant. Voor groep 5 geldt dit ook.

3.3 Het leerlingprofiel COOL-2

Net als in COOL-1 is in COOL-2 het leerlingprofiel afgenomen. Het ging om hetzelfde profiel als in COOL-1 en ook de afname was gelijk (zie paragraaf 2.3). Het leerlingprofiel is ook zoveel mogelijk ingevuld voor de leerlingen die na de eerste meting van COOL uit het cohort zijn verdwenen. Als leerlingen inmiddels naar een andere school waren gegaan, is daarvoor de nieuwe school benaderd, en is het profiel ingevuld door de leerkracht waarvan de leerling in schooljaar 2010/11 les had. Informatie uit het profiel geeft een beeld van de niet-cognitieve aspecten van leerlingen die kort na de eerste meting zijn blijven zitten of zijn verwezen. In deze paragraaf wordt nagegaan in hoeverre deze leerlingen wat dat betreft verschillen van de leerlingen die onvertraagd de loopbaan in het reguliere onderwijs vervolgen.

Om te beoordelen of er sprake is van betekenisvolle verschillen tussen de groepen, wordt opnieuw gebruikgemaakt van de vuistregel dat een verschil van minimaal een kwart standaarddeviatie een relevant verschil is.

3.3.1 De leerlingprofielen van leerlingen afkomstig uit groep 2

Tabel 3.11 geeft de gemiddelde schaalscores op de leerlingprofielen weer voor de leerlingen die bij COOL-1 in groep 2 zaten.

Tabel 3.11 – Gemiddelde schaalscores leerlingprofielen van leerlingen in het schooljaar 2010/11, afkomstig uit groep 2

	Onderpresteren (sd=0.81)			Gedrag (sd=0.85)			Werkhouding (sd=0.93)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	2.53	0.81	4483	3.69	0.85	4514	3.43	0.93	4459
vertraagd	2.61	0.76	493	3.58	0.83	501	3.11	0.91	492
verwezen	2.75	0.69	115	3.40	0.79	117	3.05	0.75	114

	Populariteit (sd=0.80)			Afhankelijkheid (sd=0.85)			Conflict (sd=0.81)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	3.62	0.79	4449	2.17	0.84	4509	1.71	0.81	4503
vertraagd	3.44	0.81	491	2.47	0.81	502	1.83	0.82	502
verwezen	3.36	0.82	113	2.73	0.79	117	2.06	0.78	117

	Nabijheid (sd=0.62)			Ouderbetrokkenheid (sd=0.87)		
	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	3.67	0.62	4508	3.66	0.86	4481
vertraagd	3.55	0.60	501	3.36	0.91	499
verwezen	3.55	0.62	117	3.35	0.99	116

Na het zittenblijven scoren vertraagde leerlingen lager op werkhouding dan normaal vorderende leerlingen: het verschil is groter dan een kwart standaarddeviatie en dus relevant. Ook tonen vertraagde leerlingen zich vaker afhankelijk van de leerkracht en is de betrokkenheid van de ouders volgens de leerkracht relatief laag.

De verwezen leerlingen scoren op alle schalen lager dan onvertraagde leerlingen, behalve op de nabijheid die ze voelen ten opzichte van de leerkracht. Op afhankelijkheid van de leerkracht en conflicten met de leerkracht, scoren verwezen leerlingen nog lager dan de vertraagde leerlingen.

Tabel 3.12 geeft nogmaals de gemiddelde schaalscores op de leerlingprofielen. Nu wordt er weer onderscheid gemaakt naar sociaal-etnische achtergrond.

Tabel 3.12 – Gemiddelde schaalscores leerlingprofielen van leerlingen in het schooljaar 2010/11, afkomstig uit groep 2, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond

	Onderpresteren			Gedrag			Werkhouding		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	2.60	0.75	563	3.64	0.86	567	3.40	0.91	565
lbo aut.	2.58	0.81	539	3.56	0.90	542	3.17	0.95	534
mbo all.	2.63	0.77	365	3.59	0.89	370	3.46	0.93	364
mbo aut.	2.51	0.80	1604	3.73	0.83	1616	3.43	0.91	1594
hbo/wo all.	2.58	0.80	182	3.72	0.85	182	3.68	0.89	181
hbo/wo aut.	2.48	0.88	1230	3.75	0.83	1237	3.51	0.94	1221
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	2.53	0.70	90	3.55	0.88	92	3.09	0.85	90
lbo aut.	2.63	0.78	92	3.48	0.91	93	2.97	0.97	92
mbo all.	2.79	0.58	36	3.55	0.84	37	3.09	0.90	36
mbo aut.	2.54	0.79	171	3.63	0.81	172	3.14	0.95	169
hbo/wo all.	2.58	0.73	19	3.55	0.66	19	3.28	0.82	19
hbo/wo aut.	2.74	0.81	85	3.64	0.75	88	3.20	0.83	86
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	2.72	0.70	18	3.35	0.80	18	3.18	0.76	17
lbo aut.	2.68	0.68	37	3.37	0.80	39	3.07	0.76	39
mbo all.	3.00	0.57	10	3.00	0.94	10	*	*	*
mbo aut.	2.70	0.70	38	3.45	0.69	38	2.97	0.73	37
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	2.94	0.80	11	3.70	0.83	11	2.85	0.85	11

	Populariteit			Afhankelijkheid			Conflict		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	3.54	0.73	562	2.20	0.82	568	1.75	0.81	568
lbo aut.	3.48	0.83	535	2.31	0.88	540	1.79	0.88	540
mbo all.	3.60	0.78	363	2.20	0.83	369	1.81	0.84	368
mbo aut.	3.62	0.79	1590	2.17	0.85	1613	1.70	0.80	1610
hbo/wo all.	3.63	0.72	181	2.13	0.76	182	1.71	0.81	182
hbo/wo aut.	3.71	0.81	1218	2.08	0.83	1237	1.65	0.77	1235
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	3.29	0.86	90	2.44	0.87	92	1.80	0.84	92
lbo aut.	3.41	0.78	91	2.59	0.77	93	1.97	0.85	93
mbo all.	3.46	0.62	36	2.54	0.75	37	1.92	0.88	37
mbo aut.	3.47	0.87	169	2.48	0.84	173	1.74	0.82	173
hbo/wo all.	3.42	0.73	19	2.40	0.69	19	2.05	0.86	19
hbo/wo aut.	3.57	0.75	86	2.35	0.77	88	1.77	0.72	88
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	3.29	0.74	17	2.33	0.87	18	2.01	0.91	18
lbo aut.	3.54	0.63	39	2.79	0.77	39	2.03	0.74	39
mbo all.	*	*	*	2.52	0.47	10	2.54	0.82	10
mbo aut.	3.37	0.93	36	2.85	0.75	38	2.02	0.77	38
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	3.36	1.04	11	2.98	0.93	11	2.05	0.66	11

	Nabijheid			Ouderbetrokkenheid		
	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>						
lbo all.	3.61	0.62	568	3.03	0.88	565
lbo aut.	3.65	0.61	541	3.26	0.95	537
mbo all.	3.63	0.66	369	3.44	0.86	363
mbo aut.	3.69	0.60	1613	3.78	0.75	1604
hbo/wo all.	3.60	0.65	182	3.67	0.81	182
hbo/wo aut.	3.71	0.62	1235	4.02	0.69	1230
<i>Vertraagd</i>						
lbo all.	3.41	0.58	91	2.79	0.87	91
lbo aut.	3.51	0.52	93	3.06	0.95	93
mbo all.	3.45	0.66	37	3.21	1.08	37
mbo aut.	3.62	0.62	173	3.67	0.73	172
hbo/wo all.	3.45	0.54	19	3.37	0.80	19
hbo/wo aut.	3.67	0.61	88	3.76	0.78	87
<i>Verwezen</i>						
lbo all.	3.27	0.71	18	2.89	0.97	18
lbo aut.	3.75	0.51	39	3.20	1.02	39
mbo all.	3.26	0.65	10	3.47	0.91	10
mbo aut.	3.57	0.56	38	3.65	0.86	37
HBO/WO all.	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	3.58	0.79	11	3.55	1.18	11

* n < 10

De relatie tussen de leerlingprofielen en de sociaal-etnische herkomst is in deze tabellen niet eenduidig. In paragraaf 3.3.3 zullen we met regressie-analyses vaststellen hoe die relatie is.

3.3.2 De leerlingprofielen van leerlingen afkomstig uit groep 5

Tabel 3.13 geeft de gemiddelde schaalscores op de leerlingprofielen weer voor de leerlingen die bij COOL-1 in groep 5 zaten (schooljaar 2010/11).

Tabel 3.13 – Gemiddelde schaalscores leerlingprofielen van leerlingen in het schooljaar 2010/11, afkomstig uit groep 5

	Onderpresteren (sd=0.85)			Gedrag (sd=0.86)			Werkhouding (sd=0.93)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	2.44	0.86	4851	3.70	0.86	4876	3.47	0.93	4830
vertraagd	2.69	0.73	109	3.64	0.86	109	3.05	0.84	108
verwezen	2.39	0.73	37	3.20	0.97	41	3.06	1.06	38

	Populariteit (sd=0.80)			Afhankelijkheid (sd=0.84)			Conflict (sd=0.84)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	3.63	0.80	4820	2.00	0.84	4875	1.72	0.84	4873
vertraagd	3.53	0.82	108	2.13	0.72	109	1.67	0.77	109
verwezen	3.36	0.85	38	2.76	0.88	41	2.39	1.00	41

	Nabijheid (sd=0.69)			Ouderbetrokkenheid (sd=0.92)		
	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	3.54	0.69	4867	3.58	0.92	4872
vertraagd	3.43	0.62	109	3.16	0.91	109
verwezen	3.48	0.66	41	3.46	0.97	41

Uit bovenstaande tabel is op te maken dat de niet-cognitieve vaardigheden van de drie groepen van elkaar verschillen. De leerkrachten van vertraagde leerlingen geven vaker aan dat hun leerlingen onder hun niveau presteren. In de groep onvertraagde en verwezen leerlingen wordt volgens de leerkrachten minder vaak onder het kunnen gepresteerd. Het gedrag van leerlingen die verwezen zijn naar het speciaal (basis)onderwijs wordt vaker negatief beoordeeld dan van leerlingen die onvertraagd en vertraagd het reguliere onderwijs doorlopen. De werkhouding van vertraagde en

verwezen leerlingen wordt (fors) negatiever beoordeeld dan de werkhouding van de onvertraagde leerlingen. Grote verschillen zijn er eveneens te zien bij de mate van afhankelijkheid van de leraar en de mate van conflicten met de leraar: leerlingen die verwezen zijn naar het speciaal (basis)onderwijs zijn volgens hun leraren meer afhankelijk van hen en hebben vaker conflicten. Ten slotte wordt de ouderbetrokkenheid van vertraagde leerlingen negatiever beoordeeld dan de ouderbetrokkenheid van de ouders van onvertraagde en verwezen leerlingen.

Tabel 3.14 geeft nogmaals de schaalscores op de leerlingprofielen, maar nu uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond.

Tabel 3.14 – Gemiddelde schaalscores leerlingprofielen van leerlingen in het schooljaar 2010/11, afkomstig uit groep 5, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond

	Onderpresteren			Gedrag			Werkhouding		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	2.60	0.79	665	3.48	0.91	68	3.30	0.92	657
lbo aut.	2.56	0.89	722	3.61	0.87	723	3.24	0.93	713
mbo all.	2.61	0.83	370	3.60	0.89	370	3.43	0.93	367
mbo aut.	2.38	0.86	1744	3.75	0.84	1755	3.48	0.94	1741
hbo/wo all.	2.42	0.83	158	3.80	0.77	159	3.67	0.89	159
hbo/wo aut.	2.31	0.86	1192	3.83	0.81	1201	3.66	0.89	1193
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	2.68	0.78	23	3.53	0.89	23	3.05	1.03	22
lbo aut.	2.86	0.75	23	3.36	1.03	23	2.88	0.78	23
mbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	2.64	0.67	33	3.83	0.75	33	3.12	0.67	33
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	2.54	0.83	18	3.69	0.85	18	3.06	0.93	18
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
lbo aut.	2.70	0.77	11	3.08	1.08	12	2.91	1.01	11
mbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	*	*	*	3.57	0.92	11	3.67	1.09	10
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/w aut.	*	*	*	*	*	*	*	*	*

	Populariteit			Afhankelijkheid			Conflict		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	3.57	0.73	654	2.20	0.85	667	1.89	0.86	668
lbo aut.	3.55	0.84	711	2.14	0.90	722	1.80	0.91	722
mbo all.	3.66	0.71	367	2.10	0.84	371	1.86	0.90	371
mbo aut.	3.62	0.82	1738	1.96	0.82	1754	1.69	0.83	1752
hbo/wo all.	3.68	0.72	158	1.98	0.79	160	1.66	0.75	160
hbo/wo aut.	3.72	0.81	1192	1.84	0.84	1201	1.59	0.75	1200
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	3.56	1.03	22	2.26	0.63	23	1.77	0.76	23
lbo aut.	3.48	0.82	23	2.23	0.62	23	1.83	0.97	23
mbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	3.40	0.77	33	2.10	0.67	33	1.55	0.69	33
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	3.69	0.81	18	2.01	1.03	18	1.57	0.74	18
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
lbo aut.	3.30	0.53	11	2.72	0.72	12	2.43	1.17	12
mbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	3.50	0.77	10	2.62	0.94	11	2.13	0.82	11
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	*	*	*	*	*	*	*	*	*

	Nabijheid			Ouderbetrokkenheid		
	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>						
lbo all.	3.44	0.71	668	2.94	0.97	665
lbo aut.	3.55	0.71	722	3.25	0.95	723
mbo all.	3.44	0.69	369	3.35	0.99	371
mbo aut.	3.56	0.68	1751	3.71	0.80	1751
hbo/wo all.	3.53	0.71	160	3.59	0.93	161
hbo/wo aut.	3.59	0.68	1197	4.02	0.72	1201
<i>Vertraagd</i>						
lbo all.	3.45	0.67	23	2.61	1.00	23
lbo aut.	3.37	0.67	23	2.77	0.73	23
mbo all.	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	3.40	0.69	33	3.52	0.73	33
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	3.37	0.50	18	3.74	0.73	18
<i>Verwezen</i>						
lbo all.	*	*	*	*	*	*
lbo aut.	3.48	0.72	12	2.75	0.79	12
mbo all.	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	3.80	0.63	11	4.21	0.60	11
hbo/wo all.	-	-	-	-	-	-
hbo/wo aut.	*	*	*	*	*	*

* n < 10

Bij de onvertraagde leerlingen is de trend dat een hoger opleidingsniveau van de ouders leidt tot gunstiger beoordelingen van de leraar. Ook autochtonen worden positiever beoordeeld dan allochtonen. Bij de vertraagde en verwezen leerlingen is deze trend niet zichtbaar, mede door het ontbreken van een aantal gemiddelden. In de volgende paragraaf wordt de relatie onderzocht met behulp van regressieanalyses.

3.3.3 Analyses van leerlingprofielen

Met behulp van regressie-analyses is de samenhang tussen de scores op de leerlingprofielen, de sociaal-etnische achtergrond van de leerling en het al dan niet vertraagd of verwezen zijn geanalyseerd. Tabel 3.15 geeft de regressiecoëfficiënten voor de leerlingen afkomstig uit groep 2. De getallen die vetgedrukt zijn geven een relevant verschil weer in vergelijking met de onvertraagde leerlingen (groter dan een kwart standaarddeviatie). Een asterisk geeft een relevant verschil aan tussen de verwezen en de vertraagde leerlingen.

Tabel 3.15 – Resultaten van regressieanalyse van de leerlingprofielen van leerlingen afkomstig uit groep 2 met opleidingsniveau en herkomst (ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten)

	Onderpresteren (sd=0.81)		Gedrag (sd=0.85)		Werkhouding (sd=0.93)		Populariteit (sd=0.80)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	2.52	0.05	3.59	0.05	3.08	0.06	3.42	0.05
opleiding	-0.01	0.02	0.04	0.02	0.11	0.02	0.07	0.01
allochtoon	0.07	0.03	-0.02	0.03	0.13	0.03	0.01	0.03
vertraagd	0.06	0.04	-0.09	0.04	-0.29	0.05	-0.14	0.04
verwezen	0.25	0.08	-0.24	0.09	-0.34	0.10	-0.23	0.08

	Afhankelijkheid lkr. (sd=0.85)		Conflict lkr. (sd=0.81)		Nabijheid lkr. (sd=0.62)		Ouderbetrokkenheid (sd=0.87)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	2.34	0.05	1.76	0.05	3.64	0.04	2.88	0.05
opleiding	-0.06	0.02	-0.02	0.01	0.02	0.01	0.29	0.01
allochtoon	-0.03	0.03	0.03	0.03	-0.07	0.02	-0.29	0.03
vertraagd	0.30	0.04	0.09	0.04	-0.08	0.03	-0.20	0.04
verwezen	0.59*	0.09	0.36*	0.08	-0.10	0.06	-0.07	0.08

De leerlingen die verwezen zijn naar het speciaal (basis)onderwijs scoren op zes van de acht schalen significant ongunstiger dan de onvertraagde leerlingen. Op de mate van afhankelijkheid en een conflictueuze relatie met de leraar scoren de verwezen leerlingen nog iets hoger dan de vertraagde leerlingen: er is bij verwezen leerlingen meer sprake van afhankelijkheid en meer conflicten dan bij vertraagde leerlingen.

Tabel 3.16 laat de ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten van de voormalig groep 5-leerlingen zien. Ook hier zijn het opleidingsniveau en het wel/niet allochtoon zijn van de ouders als controlevariabelen opgenomen.

Tabel 3.16 – Resultaten van regressieanalyse van de leerlingprofielen van leerlingen afkomstig uit groep 5 met opleidingsniveau en herkomst (ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten)

	Onderpresteren (0.85)		Gedrag (0.86)		Werkhouding (0.93)		Populariteit (0.80)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	2.66	0.05	3.48	0.05	2.99	0.05	3.41	0.05
opleiding	-0.09	0.02	0.09	0.02	0.17	0.02	0.08	0.02
allochtoon	0.07	0.03	-0.10	0.03	0.07	0.04	0.03	0.03
vertraagd	0.22*	0.09	-0.10	0.09	-0.41	0.09	-0.08	0.08
verwezen	-0.13	0.15	-0.40*	0.14	-0.30	0.16	-0.24	0.14

	Afhankelijkheid lkr. (0.84)		Conflict lkr. (0.84)		Nabijheid lkr. (0.69)		Ouderbetrokkenheid (0.92)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	2.32	0.05	1.91	0.05	3.53	0.04	2.77	0.05
opleiding	-0.12	0.02	-0.08	0.02	0.01	0.01	0.31	0.02
allochtoon	0.06	0.03	0.08	0.03	-0.10	0.03	-0.28	0.03
vertraagd	0.12	0.09	-0.05	0.08	-0.11	0.07	-0.35*	0.09
verwezen	0.68*	0.14	0.59*	0.14	-0.08	0.12	0.09	0.14

Leerlingen die zijn verwezen naar het speciaal (basis)onderwijs presteren volgens de leraar niet onder hun niveau. Het gemiddelde ligt zelfs iets hoger (-0.13) dan dat van de onvertraagde leerlingen (een hoge score komt immers overeen met een hoge mate van onderpresteren); het verschil is echter niet relevant. Op de andere schalen, behalve nabijheid en ouderbetrokkenheid, worden de verwezen leerlingen (flink) negatiever beoordeeld dan onvertraagde leerlingen. De vertraagde leerlingen worden negatiever beoordeeld op onderpresteren, werkhouding en ouderbetrokkenheid.

4 Samenvatting

In COOL-1 zijn gegevens verzameld over de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van ongeveer 26.000 leerlingen uit groep 2 en 5. Drie jaar later, in COOL-2, zijn hierover voor dezelfde leerlingen opnieuw gegevens opgevraagd. De meeste leerlingen zaten toen op dezelfde school in respectievelijk groep 5 en 8. Maar niet alle leerlingen zaten op dezelfde school of in de groep die we verwacht hadden. Door verhuizing, zittenblijven of verwijzing naar het speciaal (basis)onderwijs was een deel van de leerlingen uit het cohort ‘verdwenen’. Een groot deel van deze leerlingen is getraceerd door koppeling van het COOL-bestand aan het BRON-bestand van het CBS. Hierdoor is vastgesteld op welke school en in welke groep de leerling in 2010/11 zat. In een aparte dataverzamelingsronde van COOL-2 is bij deze scholen informatie opgevraagd over hun cognitieve en sociaal-emotionele vaardigheden. Dat maakte het mogelijk om een vergelijking te maken tussen de leerlingen die na COOL-1 zijn blijven zitten of naar het speciaal (basis)onderwijs zijn verwezen en de leerlingen die onvertraagd zijn doorgestroomd.

Eerst is nagegaan in hoeverre de scores die de zittenblijvers en verwezen leerlingen bij COOL-1 in groep 2 en in groep 5 hadden behaald, afweken van die van de onvertraagde leerlingen. Dat was dus vóór het doubleren of de verwijzing. Het resultaat was opvallend: de prestatieverschillen tussen onvertraagde leerlingen enerzijds en vertraagde en verwezen leerlingen anderzijds waren vrij groot, maar het verschil tussen vertraagde en verwezen leerlingen was gering. Leerlingen die naar het speciaal (basis)onderwijs zijn verwezen scoorden vóór die verwijzing gemiddeld genomen dus niet veel lager dan de vertraagde leerlingen.

Er was wel een duidelijk verschil tussen beide groepen te zien bij de niet-cognitieve aspecten. Zowel de vertraagde als verwezen leerlingen uit groep 2 en groep 5 worden door de leerkracht (vóór doubleren en verwijzing) negatiever beoordeeld dan de onvertraagde leerlingen, maar de beoordeling van verwezen leerlingen is beduidend negatiever dan van vertraagde leerlingen. Zo worden verwezen leerlingen negatiever beoordeeld op gedrag, werkhouding en populariteit in de klas, worden ze als afhankelijker van de leerkracht bestempeld en wordt door de leerkracht aangegeven dat ze vaker conflicten met hen hebben.

Drie jaar later bij COOL-2, dus nadat de leerlingen zijn blijven zitten of zijn verwezen, is de onderlinge verhouding tussen de drie categorieën leerlingen wat prestaties betreft gewijzigd. De gemiddelde scores van de onvertraagde leerlingen zijn nog

steeds beduidend hoger dan die van de vertraagde en de verwezen leerlingen, maar de verwezen leerlingen presteren nu op alle toetsen veel zwakker dan de vertraagde leerlingen. Dat is opvallend omdat het prestatieniveau van de vertraagde en verwezen leerlingen vóór het zittenblijven/verwijzen nog op vrijwel hetzelfde niveau lag. In drie jaar tijd zijn de verwezen leerlingen relatief gezien dus sterk achterop geraakt. Uitgaande van de A t/m E-indeling van het Cito scoren de onvertraagde leerlingen gemiddeld genomen op B/C-niveau, de vertraagde leerlingen op C/D-niveau en de verwezen leerlingen op E-niveau⁷.

Wat niet-cognitieve vaardigheden betreft zijn de verschillen tussen de onvertraagde, vertraagde en verwezen leerlingen drie jaar later juist kleiner geworden. De verwezen leerlingen die bij COOL-1 in groep 2 zaten worden door de leerkracht nog wel negatiever beoordeeld op de aspecten 'afhankelijkheid van de leerkracht' en 'conflicten met de leerkracht' dan de vertraagde leerlingen. Datzelfde geldt voor de verwezen leerlingen die bij COOL-1 in groep 5 zaten; zij worden daarnaast ook negatiever beoordeeld op hun gedrag.

7 A-niveau: de 25% hoogst scorende leerlingen; B-niveau: de 25% leerlingen die net boven tot ruim boven het gemiddelde scoren; C-niveau: de 25% leerlingen die net onder tot ruim onder het landelijke gemiddelde scoren; D-niveau: de 15% leerlingen die ruim onder het landelijke gemiddelde scoren; E-niveau: de 10% laagst scorende leerlingen.

Postbus 9048
6500 KJ Nijmegen

KOHNSTAMM
INSTITUUT
Kohnstamm

Postbus 94208
1090 GE Amsterdam

Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek

ISBN 978 90 5554 457 8
NUR 840